

הקונסולים של ארצות-הברית בירושלים (1844-1917)

(א) תהליכי המינוי

רות קרק

במהלך המאה הי"ט חלו התמסדות ארגונית, התפתחות מקצועית, גידול כמותי והתפשטות גאוגרפית של השירות הקונסולרי של המעצמות החשובות בעולם, וכמו-כן גדל מספר המדינות ששלחו נציגים קונסולריים לארץ, ועלה מספרם של אנשי השירות הקונסולרי בארץ. מעבר לשינויים פוליטיים באומות שונות, יש לכרוך התפתחויות אלה במהפכה התעשייתית והמסחרית, במהפך שחל בתחום הטכנולוגיה והתחבורה, בשאיפות אימפריאליסטיות ובשאיפות תרבותיות ודתיות של העולם הנוצרי המערבי לתרבת את ה'כופרים'!

תהליכים אלו התרחשו מאוחר יחסית במחלקת המדינה ובשירות החוץ של ארצות-הברית. רבים מן החוקרים תולים את האדישות היחסית של האמריקנים בשלהי המאה הי"ח ובמאה הי"ט כלפי כל מה שנוגע למדיניות חוץ וכלפי המשרתים בשירות החוץ בנטייתם לבידוד ולהינתקות מאירופה ובשימת הדגש בנושאי פנים. משום כך לא רצו לתת עדיפות גבוהה לעניינים הקשורים לחוץ-לארץ, והרחוקים מחיי היומיום האמריקניים, או לשלוח את המוכשרים ביותר לשירות החוץ.²

היו שהאמינו באותה תקופה, כי השינויים הפוליטיים בארצות-הברית שלאחר מלחמת האזרחים הפכו חלק משירות החוץ, קרי את השירות הדיפלומטי, לבלתי-נחוץ, וכן סברו, שהתפתחות התחבורה והתקשורת והנחת הכבל האטלנטי אפשרו תחליפים טובים לדיפלומטיה קבועה. בין אלו היה — כבר בשנת 1876 — אלברט רודס, מי ששירת קודם לשנה זו כקונסול ארצות-הברית בירושלים, ושימש בתפקידים קונסולריים ודיפלומטיים באירופה.³

1 דיון מפורט בהתפתחות הפעילות הקונסולרית והשינויים שחלו בה במהלך המאה הי"ט מופיע בכתב-יד המחברת: R. Kark, *American Consuls in the Holy Land, 1832-1914*, Wayne State University Press (in press)

2 W. W. Blancke, *The Foreign Service of the United States*, New York 1969, p. 11; T. Hollingworth Lay, *The Foreign Service of the United States*, New York 1928, p. 229; H. F. Mattox, *The Twilight of American Diplomacy: The American Foreign Service and its Senior Officers in the 1890s*, Kent — Ohio — London 1989, pp. 1-2; L. Steigman, *The Foreign Service of the United States, First Line of Defence*, Boulder & London 1985, p. 16

3 W. F. Ilchman, *Professional Diplomacy in the United States, 1779-1939*, Chicago 1961, pp. 20-23; A. Rhodes, 'Our Diplomats and Consuls', *Scribner's Monthly*, 13 (1876), pp. 169-176

בדיון בשירות הקונסולרי הכללי של ארצות-הברית עד לסוף הרבע הראשון של המאה העשרים ניתן לערוך חלוקה ל-3 תקופות עיקריות: 1792-1855, 1856-1906 ו-1906-1924. חלוקה זו מבוססת על רפורמות חשובות ועל הליכי חקיקה, שנערכו בשנים 1855-1856 ו-1906, והם נוגעים לשירות הקונסולרי. הרפורמות והחוקים הללו עסקו בהסדרת הכשרתם המקצועית של הקונסולים, בהליכי מינוים, בתנאי שירותם, בשכרם, בדרגותיהם, בזכויותיהם ובחובותיהם, בקשריהם עם הממשל ועוד.⁴ ייתכן שמינויו של הקונסול הקבוע הראשון של ארצות-הברית בירושלים בשנת 1856 קשור אף הוא לרפורמה של אמצע שנות החמישים, אשר מיסדה את השירות הקונסולרי אם כי רוב המינויים באותה עת היו קשורים לאתרי ספנות ועסקים בחוף-לארץ.

רבים ציינו, כי למרות הנסיונות השונים לרפורמות בשירות הדיפלומטי והקונסולרי של ארצות-הברית התאפיין שירות זה, לפחות עד לעשור האחרון של המאה הי"ט, בחוסר מקצוענות ובחובבנות. וורן אילצ'מן והנרי מטוקס סיכמו במחקריהם את דעות בני הזמן וחוקרים אחרים בנושא, בנסיון לאפיין, להסביר ולהעריך את התופעה. הם אמנם שמו דגש על הדרג הדיפלומטי, אך נגעו גם בשירות הקונסולרי. הדעות שהביאו חוקרים שונים לגבי תפקודם ואישיותם של דיפלומטים וקונסולים היו בדרך-כלל שליליות, והדגישו את הבינוניות ואת החובבנות של נושאי משרות אלה, שנתמנו בעיקר בזכות קשריהם הפוליטיים או משום שרצו להיפטר מהם. הם מונו על-ידי פטרוניהם, והתחלפו לרוב מדי 4 שנים, עם חילופי הממשל, לפני שהספיקו לצבור ניסיון רב. יחד-עם זאת, הגיע מטוקס למסקנה, כי בדרגים הגבוהים של השירות הדיפלומטי, ובדרגות של קונסולים כלליים לפחות, שירתו בסוף המאה הקודמת אנשים מוכשרים, שתרמו בעבודתם לאומה האמריקנית, ואת במיוחד בהתחשב בשיטת הבחירה המקרית ובחוסר העניין הציבורי בענייני חוץ.⁵

ספרים ומאמרים שונים נכתבו בנושא השירות הקונסולרי של המעצמות באימפריה העות'מאנית, הקפיטולציות, שהקנו להן ולנתיניהן זכויות אקסטרטוריאליות, והקונסוליות שהוקמו בארץ-ישראל במאה הקודמת. חלקם נגעו בהקמתה ובפעילותה של הקונסוליה של ארצות-הברית בירושלים, או אף התמקדו בנושאים אלה.⁶ מטרת מאמר זה לבחון את נושא מינוייהם של הקונסולים של ארצות-הברית בירושלים בשנים 1844-1917, בהתבסס על הביוגרפיות האישיות של הקונסולים ועל רקע שיטת המינויים בשירות הקונסולרי של ארצות-הברית, ולברוק את ההנעה לבקש מינוי כזה, כמו גם את מידת ההכשרה המוקדמת לתפקיד, אופן המינוי ואת אורך תקופת השירות.

4 מאמר ממצה על שתי התקופות הראשונות ראה: W.J. Carr, 'The American Consular Service', *The American Journal of International Law*, I (1907), pp. 891-913

5 אילצ'מן (לעיל, הערה 3), עמ' 4-40, 69-84; מטוקס (לעיל, הערה 2), עמ' 1-58, 100-112.

6 פרשיות נבחרות ביחסי הקונסוליה האמריקנית בירושלים עם הקהילה היהודית במאה הי"ט 1856-1906, קתדרה, 5 (תשרי תשל"ח), עמ' 109-143; הנ"ל, 'הסיוע הקונסולרי האמריקני ליישוב היהודי בארץ ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית עד למלחמת העולם הראשונה', עבודה לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשמ"ה; ר' קרק, 'דוחות קונסולים אמריקנים כמקור ללימוד ארץ-ישראל של המאה הי"ט', קתדרה, 50 (טבת תשמ"ט), עמ' 111-139.

Consulat des Etats-Unis d'Amérique
en Palestine

Jérusalem le 1 Avril 1895.

A Son Excellence *Sheikh Pacha*

Gouverneur Spécial de la Palestine
Jérusalem

Excellence!

Le sousigné Consul des Etats-Unis d'Amérique, Vous
pus de visiter devant l'achèvement de votre la Mosquée d'Omar
" aux pieds de vos parents Américains

John Merrill
Consul

נייר הקונסוליה של
ארצות-הברית
בירושלים

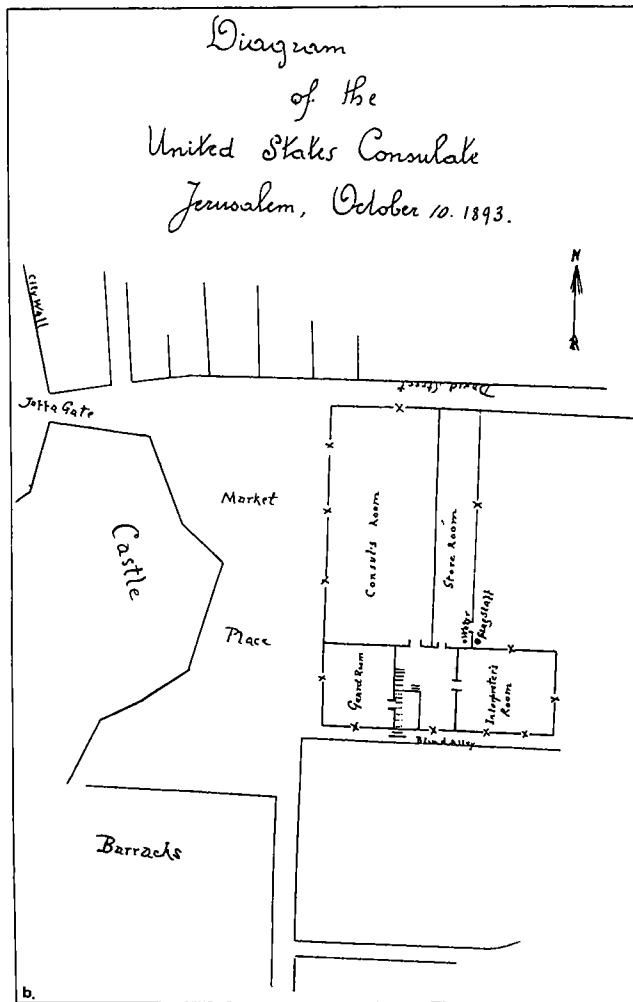
שיטת המינויים⁷

שיטת המינויים הדיפלומטיים והקונסולריים של נציגי ארצות-הברית בתחומי האימפריה העות'מאנית, כולל תורכיה, סוריה, מצרים וארץ-ישראל, לא חרגה מן השיטה שהיתה מקובלת על הממשל האמריקני באזורים אחרים של העולם. המינויים התבססו — בייחוד מתקופת נשיאותו של אנדרו ג'קסון (Jackson, 1829-1837) ואילך — על ה-spoils system, שיטת משרות השלל, שלפיה העניקה המפלגה המנצחת בבחירות לאנשיה את המשרות הממשלתיות כשלל. שיטה זו, שהשחיתה את המינהל האזרחי, בוטלה בשנות השמונים, אולם המשיכה להתקיים בשירות החוץ של ארצות-הברית עד לתחילת המאה העשרים, ועוררה, כפי שראינו, ביקורת אצל בני הזמן ואצל חוקרים שחקרו את שירות החוץ האמריקני במאה ה"ט. במקומה נעשה נסיון להכניס את שיטת הכושר' להעסקת עובדים ולהעלותם בדרגה לפי כושרם וכשרונם (merit system).

נוסף, כי המינויים בושינגטון היו מטעם מדינת בית או טריטוריה מוגדרת, ממנה בא המועמד, ללא שימת לב למקום הולדתו של המתמנה. עד היום מקובל הנהוג של קבלת מינוי המוצא על שמו

163

7 המקורות למידע ולניתוח המופיעים להלן מפורטים במאמר של קרק וגלס להלן.

תוכנית בית הקונסוליה
של ארצות-הברית
בסמוך למגדל דוד
(1893)

של מקבל התפקיד 'מטעם מיסורי' או מדינה אחרת הנחשבת למקום מגוריו וחופשתו של המועמד, בזמן המינוי או העלאה בדרגה — לדעתו של מטוקס 'מנהג ישן ונחמד'.^{*7}

מעבר לאופן המינוי גרמה השיטה אף לחילופים תכופים של הקונסולים, דבר אשר מנע הסתגלות וצבירת נסיון בתפקיד. הדבר היה חמור במיוחד באזורים שתרבותם, דתם ושפתם היו שונים מאוד מן הרקע ומן השפה שהכירו המתמנים לתפקיד. אם נשווה, לדוגמה, את הקונסולים של ארצות-הברית בירושלים לאלו של בריטניה, גרמניה, אוסטריה וצרפת, נראה כי אורך תקופת השירות של הקונסולים של ארצות-הברית בירושלים עד לשנת 1914 ועד בכלל היה הקצר ביותר. בין השנים 1857-1914 שירתו בירושלים 16 קונסולים אמריקנים ב-18 קדנציות (סלה מריל ב-3 קדנציות) ובחישוב ממוצע — 3.2 שנים לקונסול. אשר לתקופת השירות הממוצעת בקונסוליות של המעצמות האחרות בירושלים, אצל הבריטים שירת כל קונסול מאז קבלת מעמד הקונסוליה ועד 1914 בממוצע 10.4 שנים (7 קונסולים בשנים 1841-1914), אצל הגרמנים — 7.7 שנים (9 קונסולים בשנים 1845-1914) ואצל האוסטרים והצרפתים — 4.4 שנים לקדנציה (16 בשנים 1843-1914 אצל הצרפתים ו-14 בשנים 1852-1914 אצל האוסטרים).

*7 על המינוי 'מטעם' מדינה מסוימת, ראה מטוקס (לעיל, הערה 2), עמ' 34, 174.

ההנעה לבקשת מינוי

ההנעה לבקשת המינוי באה, בדרך-כלל, מן המועמדים עצמם. אלו ביקשו להתמנות למשרת קונסול בירושלים מסיבות שונות ומגוונות, כפי שעולה מן הביוגרפיות האישיות שלהם. חלק מסיבות אלו דומות למניעים שהניעו רבים לחפש משרה בשירות הדיפלומטי והקונסולרי בדרגים הגבוהים, ועמדו עליהם חוקרים כמטוקס ואחרים.⁸ עם מניעים אלה נמנו נסיבות בריאותיות של המועמדים או של בני משפחותיהם — ואלה היו מניעיהם של ויקטור בובושה (Beauboucher) וריצ'רד בירדסלי (Beardsley) — והרצון לשהות באקלים ים-תיכוני, או לעסוק בעסקים, ולעתים לחזור לארץ שבה נולדו או שהו קודם לכן — וכך היה במקרה של ויליאם ר' פייג' (Page) ושל נגיב ג' ארביילי (Arbeely).

יש להדגיש, כי המניע העיקרי, לפחות מהצד האישי, של אלו אשר ביקשו לשרת בירושלים היה מניע דתי או מחקרי הקשור לארץ הקודש באופן ייחודי. וורדר קרסון (Cresson) ביקש את המינוי בירושלים בהיותו בעל תפיסות מילניסטיות בנוגע לארץ הקודש. נראה שג'וזף ג' וילסון (Willson), שמלבד עורך עיתון היה גם מטיף בכנסייה, הונע גם הוא חלקית על-ידי סיבות אלו. אדווין ש' ואלאס (Wallace), שהיה כומר, הונע על-ידי האמונה ברסטורציה של ישראל, ואוטס א' גלייזברוק (Glazebrook), שהיה כומר גם הוא, בא לשרת בירושלים, כדי להגשים את 'שאיפת חייו משכבר לחיות בארץ הקודש'. אצל ארבעה מן הקונסולים היה הרצון למחקר ולכתיבה גורם חשוב לבקשת המינוי. פרנקלין אולקוט (Olcott) — כפי שמסר מי שהמליץ עליו למשרה מאלבני — ביקש לשקוד על לימודי המזרחנות שלו ו'לגלות באבק הדורות את הספרות, התולעים ועוד במשך מספר שנים ללא הפרעה'.

בבקשותיו הרבות של פרנק ס' דה-האס (De Hass) לקבלת המינוי השתלבו הרקע הדתי, עניינו המחקרי בארכאולוגיה מקראית ושליחותו מטעם הקרן האמריקנית לחקר ארץ-ישראל (American Palestine Exploration Fund), ועל-מנת לזרז את התגובה העלה גם את הנימוק של בריאות אשתו. מריל הונע על-ידי עיסוקו בלימוד ההיסטוריה והארכאולוגיה של ארץ-ישראל, שהחל כבר לפני מינויו, והביאו לאזור כחוקר קודם שנשלח כקונסול. אצל הנרי גילמן (Gillman) השתלבו מניע פוליטי והתעניינותו במחקר ארכאולוגי ובוטני.

נראה שעד להכנסת הרפורמה בשירות החוץ, בשנת 1906, היה הקונסול היחיד שהונע על-ידי שאיפה להיות דיפלומט מקצועי אלברט רודס (Rhodes), שהיה בהחלט יוצא דופן מבחינה זו. עם זאת, חלק מאלו שנתמנו לקונסולים בירושלים המשיכו בשירות הקונסולרי במקום אחר, לאחר שסיימו את תקופת שירותם בירושלים, באותה דרגה או בדרגה של קונסול כללי — בירדסלי ורוילסון עברו לשרת במצרים, ומריל עבר לג'ורג'טאון שבגיניאה הבריטית.

בשנים 1907-1914 היו בשירות שני קונסולים מקצועיים, שראו בשירות הקונסולרי קריירת חיים — ויליאם קופין (Coffin) ותומס ר' ואלאס (Wallace) — אך מינויו של גלייזברוק חזר לשיטתה של המאה ה'ט'.

הכשרה מוקדמת לתפקיד

אם לשפוט על-פי הביוגרפיות המפורטות של הקונסולים ששירתו בירושלים, הרי שכמעט אף

לאחד מהם לא היתה הכשרה רשמית מוקדמת לתפקיד זה. תחומי עיסוקיהם היו מגוונים – עיתונות, דת, משפטים, רפואה ומסחר ועסקים – חלקם העניקו רקע טוב ומתאים יותר למילוי תפקיד הקונסול ואחרים פחות. עם זאת לרבים מן הקונסולים היו נתוני השכלה, שהיוו פיצוי-מה על חוסר ההכשרה המקצועית המוגדרת לתפקיד קונסולרי, ואפשרו להם לקיים רמת תפקוד סבירה.

גם מבחינה זו היו יוצאי דופן כמו המינורי של קרסון, הקונסול הראשון לירושלים, בשנת 1844, מינורי שנסתיים בסופו-של-דבר בלא כלום ובוטל. לקרסון, איכר מצליח בפילדלפיה שהשקיע עצמו בחוויות דתיות, נראתה אמונתו 'לראות את תום אלף השנים (millennium) עם בואו בעוד שלוש שנים ושאיפתו להיות במקום מוכן לבואו' כהכשרה מספקת לתפקיד. לפי תיאורו של ויליאם תאקרי, שפגשו ביפו ובירושלים באוקטובר 1844, מיד עם הגיעו, את כל ידיעותיו על סוריה שאב מן הנבואה.⁹

הקונסול הראשון שמינורי אושר כיאות, ג'ון ו' גוראם (Gorham), היה רופא במקצועו וחי באיטליה וצרפת 11 שנים; הוא ידע, לטענתו, 4 שפות – איטלקית, צרפתית, גרמנית וספרדית. רופא נוסף שמונה לקונסול, ארבילי, היה יווני יליד דמשק שהתאזרח בארצות-הברית. הוא הכיר את תנאי הארץ ואת שפת המקום, אך מינורי לא אושר. נראה שדחיית המינורי של קרסון, ובוודאי דחיית המינורי של ארבילי היו קשורות בכך שהשער העליון לא העניק להם, מטעמיו שלו, את ה- Exequatur, ההכרה במינורי.¹⁰

לפייג' שגדל בקונסטנטינופול כבן לאיש עסקים אמריקני ונישא שם, היתה היכרות טובה עם המנהגים, החוקים ודרכי המסחר בתורכיה, וידע בעסקים ובשפות תורכית, יוונית וערבית. אולקוט למד מספר שנים באוניברסיטה גרמנית, היה דובר מספר שפות ובעל רקע בעסקים. על הכשרתו המוקדמת של איזק ואן אטן (Van Etten) אין לנו כל מידע, והמעט שידוע על רודס הוא שהיה דובר צרפתית.

שניים באו מתחום העיתונות. בבושה היה כתב בעיתונים ליברליים בבלגיה ובעל ידע לקוי באנגלית, כפי שמוכח מדיווחיו, ווילסון היה, כאמור, מטיף דתי ועבד כעורך עיתון. שניים היו בעלי הכשרה משפטית, בירדסלי היה בעל ידע במשפט בינלאומי, ותומס ואלאס למד משפטים, עבד כעורך-דין, ושירת כראש-עיר. למעלה ממחצית מתוך 14 הקונסולים האמריקנים, ששירתו בירושלים עד לשנת 1914 והכשרתם המוקדמת ידועה לנו (לגבי שניים נוספים חסר מידע זה), שירתו בקודש בכנסייה או שסיימו לימודי תאולוגיה (גלייזברוק, דה-האס, מריל ואדווין ואלאס), או שעסקו בפעילות דתית, חינוכית ומחקרית ובכתיבה בתחומים אלה כעיסוק מרכזי (וילסון, גילמן, קרסון ואולקוט). הכשרה זו מסבירה אולי את האמפתיה שלהם כלפי ירושלים וארץ הקודש, אולם לא בהכרח הכשירה אותם לתפקיד שנשלחו למלא.

מספר תכונות ותנאים נוספים, שאינם קשורים בהכרח במקצוע, סייעו למועמדים בקבלת מינוייהם ובהם: שהות מוקדמת או מסעות בחוץ-לארץ, כולל לעתים לימוד באוניברסיטה זרה (אולקוט ומריל למדו בגרמניה), וידיעה של שפות זרות, אם כי לא בהכרח אלו של אזור השירות

9 W.M. Thackeray, *Notes on a Journey from Cornhill to Grand Cairo*, London 1846, pp. 226-227

10 E. Schuyler, *American Diplomacy and the Furtherance of Commerce*, New York 1885, pp. 95-96
במקרה של ארבילי לא ניתנה ההכרה בשל היותו יליד האימפריה העות'מאנית ונתין שלה בעבר.

Williams, August 19 1861.

My dear Sir

The family friends of Young Platt desire to press him on Governor Stewart for the Consulship to Jerusalem, so that he can pursue Oriental Studies already commenced. They suggest that the gentleman now holding the position, and who was so attentive to the Governor, could be transferred to Greece, as offered to Mr. Platt without prejudice to his end and aim, which I understand from you was a plea.

Young Platt has been two years in a German University and speaks several languages and now desires to make Oriental literature the leading "idea" of life. If he gets the Consulship at Jerusalem he can then travel in the dust of ages; literature, poems to be undertaken for several years, and at the end, all he could do and more, would not buy him a dinner in Albany, or induce "Uncle Tommy" to desert his site for a hundred. All please learn how Dr. Her-

rick is to be examined and there. He would prefer to go to Washington before a U. S. Commission rather than be examined before the Commission of this State, as he has a personal misunderstanding with the leading member of it. The Dr. is very anxious.

I hope it will not be my part to bore you and your friends at Washington any more for pleads. Should the government desire any more office holders, I could readily give you a legion of names that would volunteer.

Truly yours to be
Charles Van Benthuyzen

Sheldon Reed Esq
Washington

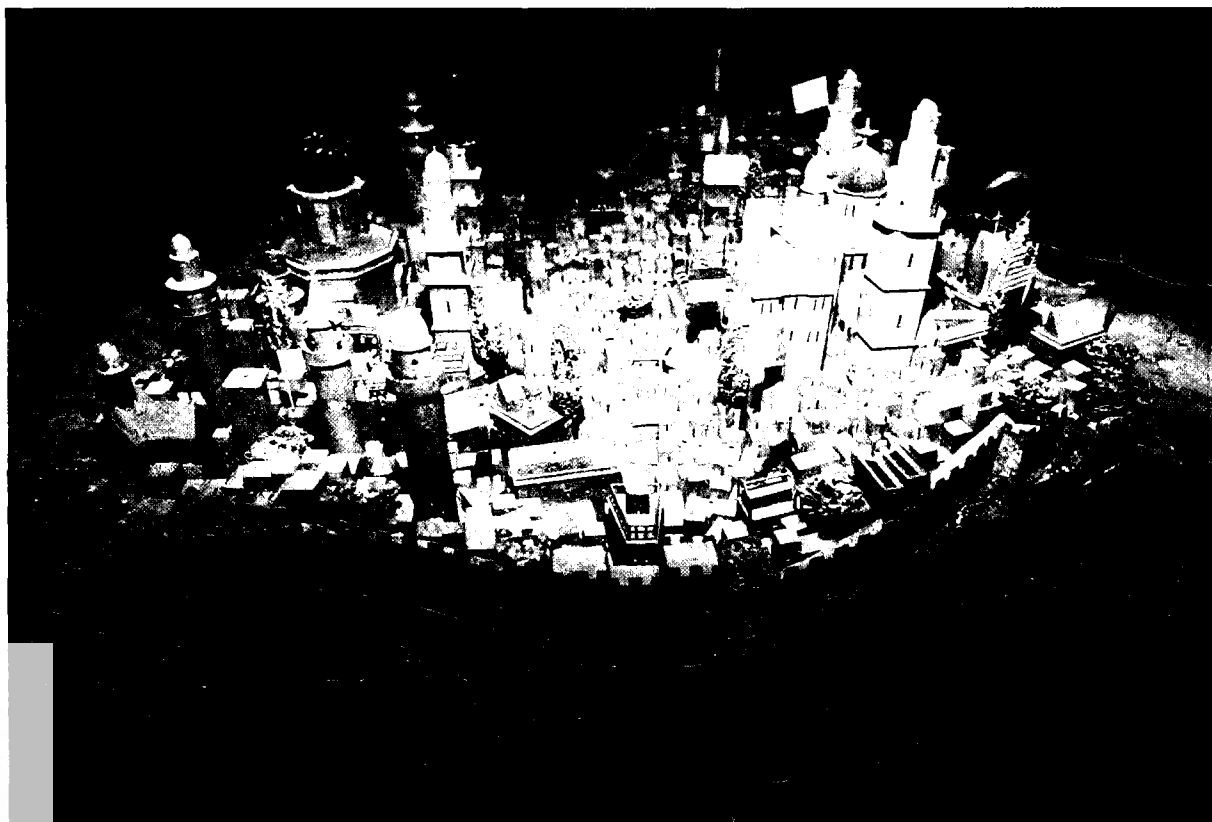
מכתב פנייה של ואן
בנטהוויזן הממליץ על
מינויו של אולקוט
למשרת קונסול
ארצות-הברית
בירושלים

(גוראם, פייג', אולקוט, רודס, כובושה וארבילי). גם שירות במלחמת האזרחים 'לא הזיק' למינוי (בובושה, בירדסלי ומריל), וכך גם חברות במיסדר הבונים החופשיים. גילם של המועמדים (9 מתוך 16 שמצאנו) בעת המינוי היה בין 29 ל-69 שנים, אך גילם של רוב המועמדים היה בין 33 ל-59 שנים.

לסיכום סעיף זה ייאמר, כי המידע על ההכשרה המוקדמת הגיע בדרך-כלל מן המועמדים לתפקיד הקונסול עצמם או מן הממליצים עליהם, ועל כן אין ספק, שקיימת כאן הטיה מסוימת שיש להביאה בחשבון. כמו-כן קשה להעריך מה היה משקל ההכשרה המוקדמת בשיקולי הממנים, מאחר שלא נערכו בחינות קבלה למועמדים למישרת הקונסול; הממנים הדגישו הרבה יותר שיקולי פטרונוות והשתייכות מפלגתית.

אופן המינוי

ברוב המינויים למישרת הקונסול בירושלים — כמו במינויים קונסולריים באזורים אחרים — שלטה שיטת משרות השלל. המינויים היו מטעם מפלגה מסוימת, שניצחה בבחירות, ובאו לאחר פניית המועמד בעצמו והמלצת אנשי שלומו ופטרוניו המקורבים לממשל הוויגי, הרפובליקני או הדמוקרטי. מסתבר כי לא תמיד הכירו הממליצים את המועמדים בצורה טובה, ומשום כך חשפו

מגזר תרבות וידיעות

דגם של ירושלים
במאה הי"ט, המצוי
באוניברסיטת ברנדייס

את עצמם לביקורת. כך היה במינויו של קרסון בהמלצת חבר הקונגרס מפילדלפיה ג'וי מוריס (Morris), שפנה למזכיר המדינה של הממשל הוויגי בשנת 1844. מינויו של גורהאם, בן למשפחה בוסטונית מכובדת, בא בעקבות בקשת הנשיא הדמוקרטי פרנקלין פירס (Pierce) ממזכיר המדינה למנותו כקונסול כ'תודה על שירותים שנתן'. פייג' נעזר בהמלצת מירדעו, גיימס ויליאמס (Williams) מהמשלחת הדיפלומטית של ארצות-הברית בקונסטנטינופול, שהכירו כנראה בעת שחי שם. מינוי אולקוט מאלבני שבמדינת ניו-יורק בספטמבר 1861 בא בעקבות פניית ידידי משפחתו באותה עיר בהמלצת צ'רלס ואן בנטהויזן (van Benthuyzen) בעל 'Printing, Binding and Paper House'. ואן בנטהויזן הפנה את ההמלצה באמצעות תרלו ויד (Weed) כנראה מירדעו בממשל בווישינגטון אל ויליאם סידארד (Seward), שהיה מושל מדינת ניו-יורק בשנים 1839-1843, ונתמנה במארס 1861 לשר החוץ בממשל לינקולן. הוא אף הזכיר באותו מכתב כי זוהי תמורה, והציע, ש'אם הממשלה תרצה מחזיקי משרות נוספים [ההדגשות במקור, ר"ק] אוכל לספק בשמחה לגיון שמות של מתנדבים'. ואן אטן, שהתמנה אחריו, דחה את המינוי של הממשל הרפובליקני, מה שהביא למינויו של רודס.¹¹ בבושה הצרפתי, שלא היה נתין ארצות-הברית, קיבל

168

Ch. van Benthuyzen, Albany, New York, to Th. Weed, Washington, D.C., 9 August 1861, 11
United States National Archives, Record Group 59 M650

את המינוי בירושלים בהמלצת הרפובליקני צ'רלס א' דנה (Dana), שהיה עוזרו של שר המלחמה וקודם לכן ערך עיתון, וזאת בתמורה להתנדבותו לשירות במלחמת האזרחים, ואולי משום רקעו העיתונאי. היה זה המינוי היחיד של קונסול אמריקני בירושלים שניתן לכן חסות ולא לאזרח או מתאזרח. בירדסלי התמנה לקונסול בירושלים בהמלצת רפובליקנים רבים בעלי השפעה באינדיאנה, ובהמשך נעזר בסנטור מאינדיאנה לקבלת מינוי לקונסול כללי באלכסנדריה שבמצרים. דה-האס, לעומתו, הסתמך על בקשות אישיות רבות ששלח בכתב למחלקת המדינה ולנשיא, ואף פנה בעל-פה לנשיא יוליסס ס' גראנט (Grant) בהציעו עצמו כתומך פוליטי שלו. וילסון מוצג כרפובליקני בעל מעמד פוליטי מן הראשונים שהציעו את מינוי גראנט לנשיא.¹² הזיקה בין השתייכותו הפוליטית של הקונסול לבין המפלגה השלטת בעת מינויו בולטת במיוחד במקרה של הקונסול מריל. מריל היה נציג נאמן של הרפובליקנים ושירת אותם בשלוש קדנציות, עם הפסקות בעת שתי הקדנציות של הנשיא הדמוקרטי קליוולנד (Grover Cleveland) בשנים 1885-1889 ו-1893-1897. בהפסקה הראשונה מונו מטעם הדמוקרטים ארבילי, שמינויו לא אושר על-ידי העות'מאנים, וגילמן, שהיה דמוקרט ותומך נלהב של קליוולנד. בהפסקה השנייה מונה ארווין ואלאס. לאחר תקופת השירות השלישית של מריל מונה לקונסול בירושלים תומס ואלאס, ששימש קודם לכן, בשנת 1901, קונסול בגרמניה, וזאת תחת הממשל הרפובליקני. ייתכן שמינויו בירושלים כמו המינוי של קרסון אחריו — שני מינויים שהוחלט עליהם אחרי שנת 1906 — הונעו על-ידי שיקולים מקצועיים, אך מחליפם גלייזברוק קיבל את המישרה בשל היותו ידיד אישי של הנשיא הדמוקרטי וודרו וילסון (Wilson).

סיכום

בחינת התנאים וההליכים של מינוי הקונסולים של ארצות-הברית בירושלים מביאה אותנו למסקנה, כי בתחום זה היו הקונסולים תוצר אופייני של שיטת המינויים, שהיתה מקובלת בשירות הקונסולרי האמריקני. יחד-עם-זאת, ניתן לראות ייחוד במניעיהם של המועמדים לבקש את המישרה בירושלים דווקא. למרות מגרעותיה של השיטה — חוסר ההכשרה המוקדמת של המועמדים לתפקיד ותקופות השירות הקצרות, שנבעו מן השיטה — ניתן לאמץ את מסקנתו של מטוקס לגבי הדרגים הגבוהים של השירות בסוף התקופה גם לדרגים הנמוכים בארץ-ישראל ולקבוע, כי מאז אמצע המאה הי"ט נתמנו לרוב לתפקיד קונסול של ארצות-הברית בירושלים אנשים בעלי השכלה וידע בשפות, דבר אשר סייע לשירותם ולתפקודם.

ב) ביוגרפיות

רות קרק ויוסי גלס

בשנים האחרונות הופיעו ספרים ומאמרים רבים, המסכמים תוצאות מחקרים שונים על הפעילות הקונסולרית של המעצמות הזרות בארץ-ישראל במאה הי"ט. חלקם הדגישו את נקודת הראות הארצישראלית והיהודית, תוך נגיעה מעטה בשירות החוץ של המדינות, שמינו את הקונסולים לשרת במחוז הקונסולרי של ירושלים. בפרסומים אלה נגעו החוקרים מפעם לפעם בביוגרפיה האישית של הקונסולים הזרים בירושלים. מרדכי אליאב אף פרסם ב'קתדרה' רשימה של הקונסולים של אנגליה, פרוסיה-גרמניה, צרפת, ארצות-הברית ואוסטריה בירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית.¹

בסקירה המובאת להלן שמנו לנו למטרה להביא ביתר הרחבה ושיטתיות את הביוגרפיות של הקונסולים של ארצות-הברית, שמונו לשרת ושירתו בירושלים בשנים 1844-1917. פרטיהן לוקטו ממקורות ראשוניים ומשניים, והן יכולות להוות בסיס להבנה טובה יותר לא רק של המבט הארצישראלי, אלא גם של ההנעה, ההכשרה, אורח המינוי ותנאי השירות של הקונסולים בשירות החוץ האמריקני בתקופה הנדונה, וכן של מקום השירות הייחודי ושל אישיותם של הקונסולים.

וורדר קרסון (Warder Cresson) 1844²

קרסון נולד ב-13 ביולי 1798, בנם של אליוט קרסון ומרי וורדר. משפחתו היתה משפחה קוויקריית אמידה מפילדלפיה. הוא היה מצאצאיו של פייר קרסון מפיקארדי שבצרפת, שהיגר להולנד ומשם עבר לעולם החדש בשנת 1657. צאצאיו מצאו את דרכם לפילדלפיה, והתבססו שם כמשפחת סוחרים מצליחה. אליוט קרסון, אחיו של וורדר, היה סוחר שנודע כפילנתרופ וכאזרח חשוב ביותר בפילדלפיה.³

קרסון חונך במסורת כת הקוויקרים, אך אימץ לעצמו בתקופות שונות את מנהגי השייקרים (כת דתית קטנה שחסידיה, צרפתים במקור, כונו 'שייקרים', דהיינו המרטיטים; הם היגרו מאנגליה

1 ראה: מ' אליאב, 'רשימת קונסולים בירושלים בשלהי השלטון העות'מאני', קתדרה, 28 (תמוז תשמ"ג), עמ' 176-161.

2 קרסון התמנה לתפקידו ב-17 במאי 1844. מינויו בוטל חודש מאוחר יותר, ב-22 ביוני 1844. הסיבה לביטול המינוי היתה פעילות מועטה בירושלים ('Insufficient business in Jerusalem'). ראה: H.D. Mayer, *Records of the United States Consulate and Consulate General at Jerusalem, Palestine 1857-1935*, United States National Archives, Washington D.C. 1978

3 A. Johnson & D. Malone (eds.), *Dictionary of American Biography*, IV, New York 1930, pp. 540-541; R. Kark, 'Millenarism and Agricultural Settlement in the Holy Land in the Nineteenth Century', *Journal of Historical Geography*, 9, 1 (1978), pp. 50-53; F.E. Manuel, *The Realities of American-Palestine Relations*, Washington D.C. 1984, pp. 9-11

לארצות-הברית לראשונה (בשנת 1774), המורמונים, המיליטריים והקמפליטים (תנועות משיחיות נוצריות פרוטסטנטיות באמריקה בהנהגת ויליאם מילר ואלכסנדר קמפבל במחצית הראשונה של המאה ה־19), אם כי הוא עצמו הכחיש טענה זו. בשנת 1827 ניהל ויכוחים דתיים עם הקוויקרים, ותקף אותם בשל עושרם, היוהרה החברתית שלהם ובזבזנותם.⁴

בהשפעתם של רב מפילדלפיה, הרב אייזיק (יצחק) ליסר, ושל מרדכי עמנואל נוח השתכנע קרסון בכך ש'הישועה תבוא מהיהודים' ובכך שעל היהודים לחזור לציון. בדרבונם של רעיונות אלה החליט בשנת 1844 להתיישב בארץ-ישראל ולהקדיש את זמנו לסיוע ליהודים המסכנים והנדכאים בארץ. באותה שנה כתב את חיבורו 'ירושלים, מרכז האושר של כל העולם', והביע בו את דעתו, כי היהודי הוא הכלי שיביא לגאולה.⁵

כשחזר אדוארד ג'וי מוריס, נציג הקונגרס מפילדלפיה, מביקורו בלוואנט, ערך היכרות בין קרסון לבין מזכיר המדינה, ג'ון צ' קלהון (Calhoun). קרסון ביקש להתמנות לתפקיד קונסול ארצות-הברית בירושלים, ובקשתו התקבלה. לפני שיצא לתפקידו זה בניכר התגרש קרסון מאישתו, ובהשאירו את משפחתו מאחוריו יצא לארץ-ישראל. לדברי הסופר האנגלי ויליאם מייקפיס תאקרי, שפגש אותו בארץ בשנת 1844, לא ידע קרסון דבר על סוריה אלא מה שלמד מהנבואה; ומאחר ששירת ללא שכר, נראה לו שזו סיבה מספקת למינויו על-ידי ממשלת ארצות-הברית. מינויו בוטל חודש מאוחר יותר, כשהגיעו תלונות על אישיותו למחלקת המדינה.⁶

הוא התמקם בירושלים בתפקיד קונסול, וציפה לקבל את כתב ההכרה הרשמי למינויו שלו (ה-Exequatur) מקונסנטינופול. בינתיים החל לפעול כקונסול חרף העובדה שלפי הפרוטוקול הדיפלומטי רשאי היה לעשות זאת רק לאחר קבלת הכרה רשמית כקונסול, והוא לא קיבלה כלל. עד מהרה החל להוציא כתבי חסות ליהודים ולאחרים, שלא היו אזרחים של ארצות-הברית. הדבר הדאיג את הקונסול בביירות ואת דאבני ס' קאר (Carr), ראש המשלחת הדיפלומטית בקונסנטינופול. קאר הודיע לשער העליון, שהוא מתכחש לקרסון, והזהיר את קרסון, שאם ימשיך להציג את עצמו כקונסול, יגורש. למרות כל זאת המשיך קרסון לנדוד בארץ, כשהוא מלווה בפמליה הקונסולרית.⁸

בהדרגה הזדהה קרסון יותר ויותר עם האנשים שבא לעזור להם, ובשנת 1847 החל לתקוף את המיסיון האפיסקופלי האנגלי בירושלים. הוא כתב מאמרים אחדים, ובהם מתח ביקורת על פעולות

4 N. Bar Yosef, 'Warder Cresson: Commitment to Judaism and the Holy Land', unpublished paper, pp. 1-3; A.J. Karp, 'The Zionism of Warder Cresson', *Early History of Zionism in America*, ed. I.S. Meyer, New York 1958, pp. 1-20; J.A. Field Jr., *American and the Mediterranean World 1776-1882*, Princeton 1969, pp. 276-277

5 ראה: 'שביט', 'ארץ צלצל כנפים' וגאולת ישראל: תעודה מילנריסטית מירושלים, 1847, קתדרה, 50 (טבת תשמ"ט), עמ' 100-110, ושם דיון ביחסים שבין קרסון לליסר ובין קרסון לנוח. במאמר זה כלול העתק של מכתב ששלח קרסון לנוח בשנת 1847; בר יוסף (שם), עמ' 4-5; קארפ (שם); פילדס (שם); וראה: W. Cresson, *Jerusalem: the Center and Joy of the Whole Earth*, Philadelphia 1844

6 ראה: בר יוסף (שם), עמ' 5-6; קארפ (שם); פילדס (שם); וכן: W.M. Thackeray, *Notes on a Journey from Cornhill to Grand Cairo*, London 1846, pp. 188-189

7 בר יוסף (שם); קארפ (שם); פילדס (שם); ו"ט יאנג, הקונסול הבריטי בירושלים, לרוח מאברדין, לונדון, 9 באוקטובר 1844, PRO, FO 78/581. לפרסום המכתב ראה: V.D. Lipman, *Americans and the Holy Land Through British Eyes 1820-1917: a Documentary History*, London 1989, p. 91

8 תאקרי (לעיל, הערה 6), עמ' 188-189, 208-209.

המיסיון בארץ-ישראל, ופירט את הספקות שהיו לו לגבי הנצרות. הוא ראה ביהדות את הדת האמיתית, וב-28 במאוס 1848 התגייר, ובעקבות זאת אימץ לעצמו את השם מיכאל ס' בועז ישראל. הוא חזר לאמריקה בספטמבר 1848, כדי לחסל שם את עסקיו. כשהיה בפילדלפיה, השיגו גרושתו ואחד מבניו צו שהורה לאשפזו כדי לבדוק את שפיותו. קרסון נמצא שפוי, אך המשפט היה שערווייה גדולה בזמנו, והפך לאבן-כוחן לעקרונות החירות האזרחית והדתית. נצחוננו של קרסון במשפט היה ציון דרך בהתפתחות השוויון הדתי בארצות-הברית. הוא פרסם קונטרס שכותרתו 'מפתח דוד: דוד, המשיח האמיתי... סיבות להתגיירות וסקירה של התביעה המשפטית לקביעת טירוף שנבעה מכך' (1852), ובחיבור זה עשה פומבי לנצחוננו, והסביר את הסיבות שהניעוהו להמיר את דתו.⁹

קרסון שב לארץ-ישראל בשנת 1852, ולקח על עצמו כמה משימות שנועדו להביא לשיפור חיי היהודים ולעשותם לחברה יצרנית. הוא ניסה להקים בית תמחוי ליהודים עניים ומושבה חקלאית לדוגמה בעמק רפאים שמחוץ לירושלים ובסביבות יפו.¹⁰

קרסון נשא לאישה יהודייה ממשפחה ספרדית, רחל מולנו שמה, ונולדו להם שני ילדים, אביגיל רות ישראל, שמתה במגיפת הכולרה בשנת 1865, ודויד בן-ציון ישראל, שמת בשנת 1863. קרסון נפטר ב-27 באוקטובר 1860, ונקבר על הר-הזיתים בלווייה מכובדת, שכמוה נהגו לערוך רק לרב דגול.¹¹

ג'ון וורן גורהאם (John Waaren Gorham) 1860-1857

גורהאם היה הקונסול האמריקני הראשון ששירת בירושלים לאחר שקיבל את הכרת השער העליון (ה-*Exequatur* או 'בראט').¹² הוא נולד ב-9 בנובמבר 1813 וסיים את לימודיו בהרוורד קולג'. הוא היה רופא ממשפחה בוסטונית מכובדת, ומונה לקונסול לבקשתו של הנשיא פרנקלין פירס, שביקש להציעו לתפקיד כהוקרה על שירותיו.¹³ לפני שהגיע לירושלים לא חי גורהאם מעולם בשטח האימפריה העות'מאנית, אולם הוא חי

9 בר יוסף (לעיל, הערה 4), עמ' 11-13; קארפ (שם); פילדס (שם); קרק (לעיל, הערה 3); וכן ראה: W. Cresson, *The Key of David: David the True Messiah... Also Reasons for Becoming a Jew: With a Revision of the Late Lawsuit for Lunacy on That Account*, Philadelphia 1852

10 בר יוסף (שם), עמ' 16-23; וראה: *Jewish Chronicle*, 28 March 1856, p. 10a

11 בוכושה, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ו' סיוארד (Seward), מזכיר המדינה, וושינגטון, 27 במאוס 1866, הארכיון הלאומי של ארצות הברית [להלן: USNA], חטיבה 59, T471/2; בר יוסף (שם), עמ' 16-28; קארפ (לעיל, הערה 4), עמ' 1-20; פילדס (שם), עמ' 276-277; ר' ברטור, הסיוע הקונסולרי האמריקני ליישוב היהודי בארץ ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית עד למלחמת העולם הראשונה 1856-1914, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים 1985, עמ' 16-26.

12 כתוצאה מטעות לא נשלח שמו לסנאט בתקופת הקונגרס ה-34. ברם, שמו הוגש ב-20 בינואר 1858 לאחר שכבר שירת בתפקיד בירושלים. ראה: מאיר (לעיל, הערה 2), עמ' 2-4.

13 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 131; וכן: L.I. Vogel, 'Zion as Place and Past, an American Myth: Ottoman Palestine in the American Mind Perceived Through Protestant Consciousness and Experience', Ph.D. dissertation, submitted to George Washington University, Washington, D.C. 1983, p. 314; D. Shavit, *The United States and the Middle East: A Historical Dictionary*, New York 1988, p. 139

שנתיים בפריס ותשע שנים באיטליה, ודיבר צרפתית, איטלקית, גרמנית וספרדית.¹⁴ גוראהם קיבל את מינויו ב-20 באוקטובר 1856, ובתוך זמן קצר יצא לירושלים. הוא הגיע לעיר ב-24 במארס 1857, ונכנס לתפקידו ביוזם המחרת. בחודש הראשון לשירותו פתח את הקונסוליה בבניין שכור על הר-ציון, בקירבת שער יפו. הוא עיכב את הנפת דגל ארצות-הברית עד ל-4 ביולי 1857. באותו היום היה הפאשא בשכם, ומפקד המשמר סירב לכבד את הדגל ב-21 מטחי תותח, בטענה שבארצות-הברית שולט סתם נשיא ולא מלך. הקונסול איים להגיש תלונה ישירות לקונסטנטינופול, ומפקד המשמר נכנע וירה את מטחי הכבוד.¹⁵ תחום פעילותו של גוראהם היה מצומצם. בתקופת שירותו לא היו קשרים מסחריים בין מחוז ירושלים לבין ארצות-הברית. נערכו רק שני ביקורים של ספינות קרב אמריקניות בנמלי ארץ-ישראל. ב-19 בינואר 1859 שלח גוראהם למזכיר המדינה מסמך שסיפק מידע לגבי המחוז.¹⁶ גוראהם הוחלף בספטמבר 1860. הסיבה להחלפתו היתה נטייה לשכרות, שהוחמרה עקב השעמום. בשובו לארצות-הברית התגורר גוראהם עד מותו ב-19 באפריל 1893, בווסטנלי (Westenly), רוד איילנד. שם, הוא היה בקשר עם צ'רלס סאונדרס, מיסיונר מכת הבפטיסטים של היום השביעי שפעל מטעמם בארץ-ישראל.¹⁷

ויליאם רופוס פייג' (William R. Page) 1860-1861 פייג' נולד בהאלוול שבמדינת מיין ב-17 במארס 1820. בצעירותו הפליג לכיוון קונסטנטינופול בספינת קיטור שהיתה שייכת לאביו ולו, אך ספינתו נטרפה בחוף מרוקו. בכל זאת הוא הגיע ליעדו והתגורר שם במשך כמה שנים. במהלכן למד לדבר תורכית, יוונית וערבית. אביו והוא תוארו כראשונים שהביאו את ספינות הקיטור לדרדנלים ולימים הסוככים אותם. בקונסטנטינופול גם פגש בת למשפחה בריטית מכובדת ובעלת השפעה במקום, משפחת צ'רצ'יל, ונשא אותה לאישה.¹⁸

בשנת 1848 חזר פייג' לארצות-הברית עם משפחתו, והשתכן בנורפוק שבמדינת וירג'יניה למשך עשר שנים. בתקופת מגוריו בנורפוק ניהל מספנה, אך היא נכשלה עקב קשיים כלכליים. הוא חזר לקונסטנטינופול בשנת 1858, ועם הגיעו ביקש להתקבל לסגל הקונסולרי האמריקני. תחילה ביקש להתמנות לתפקיד הקונסול הכללי בקונסטנטינופול, אחר ביקש להתמנות כקונסול באזמיר, ובסופו-של-דבר נשלח, לצערו, לירושלים.¹⁹

14 גוראהם, בוסטון, אל ר"ל מארסי, מזכיר המדינה, וושינגטון, 6 בנובמבר 1856, USNA, חטיבה 59, T471/1.

15 גוראהם, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ל' קאס (Cass), מזכיר המדינה, וושינגטון, 30 ביוני ר-12 ביולי 1857, USNA, חטיבה 59, T471/1.

16 גוראהם, קונסול ארצות-הברית, יפו, אל קאס, מזכיר המדינה, וושינגטון, 12 בנובמבר 1858, 19 בינואר ר-12 באוקטובר 1859, USNA, חטיבה 59, T471/1.

17 שביט (לעיל, הערה 12), עמ' 139; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 314-315; מנואל (לעיל, הערה 3), עמ' 12-13.

18 ג' האברד (Hubbard), וושינגטון, אל ג' ביוקנן, נשיא ארצות-הברית, וושינגטון, 1 בנובמבר 1859, USNA, חטיבה 59, M650; צ"ג מקצ'סני (McChesney) אל ביוקנן, נשיא ארצות-הברית, 14 בנובמבר 1859, USNA, חטיבה 59, M650 (עותק ממיקרופילם זה נמצא בארכיון יד יצחק בן-צבי בירושלים); שביט (לעיל, הערה 12), עמ' 263.

19 האברד אל בוקנן (שם); מקצ'סני אל ביוקנן (שם).

המינוי שקיבל ממדינת מיין אושר ב-21 ביוני 1860. פייג' החליף את קודמו לתפקיד בספטמבר של אותה השנה. בתקופת כהונתו כקונסול נתן חסות קונסולרית תמורת תשלום. הוא אולץ להתפטר בגלל אי-הסכמה עם הנציג האמריקני בקונסטנטינופול על כתיב חסות שניפק. את מישרתו עזב כשהוא זועם על 'הוצאה לא מבוקרת של מכתבי הגנה בקונסטנטינופול' לאנשים שכינה 'המוני אמריקנים מזויפים', דהיינו, יהודים שביקשו הגנה מדיפלומט נאור. הוא טען, שארצות-הברית הפכה למגן כל האומות, ושיש ברחבי האזור סחר מושחת במסמכים ובדרכונים. נראה שהיתה זו תגובתו להאשמות שהוא מוכר כתיב חסות ונסיון להצדיק את התנהגותו.²⁰ הפרט היחיד שנמצא על קורות חייו אחרי שעזב את מישרתו כקונסול בירושלים, מעיד על כהונתו כקונסול ארצות-הברית בפורט סעיד בשנת 1870.²¹

פרנקלין אולקוט (Franklin Olcott) 1862-1861
אולקוט הומלץ לתפקיד הקונסול בירושלים כדי שיוכל להמשיך בלימודי המזרחנות. הוא למד באוניברסיטה בגרמניה במשך שנתיים, ודיבר שפות אחדות. הוא רצה להפוך את הספרות המזרחית לרעיון העיקרי בחייו. פטרונו הציעו, שהקונסול ששירת אז בירושלים יועבר ליוון, כדי להקל על מינויו של אולקוט במקומו.²²

ידיד של משפחתו טען, שאם יקבל את המינוי הוא יוכל לגלות את אבק הדורות, התולעים ועוד, במשך מספר שנים ללא הפרעה כשלבסוף כל הברכה שיראה מעמלו לא תספיק לו כדי לקנות ארוחה אחת באלבני.²³

למרות האזהרות הללו מונה אולקוט בשנת 1861, מטעם מדינת ניו-יורק, לתפקיד הקונסול בירושלים. בעצם הוא נבחר על-ידי מזכיר המדינה, ויליאם סיוארד (Seward), בזכות הרקע העסקי שהיה לו ומתוך תקווה שישפר את הקשרים המסחריים של ארצות-הברית עם האזור. אולקוט החל לפעול כקונסול ב-28 בדצמבר 1861, אך מינויו אושר רק ב-12 ביולי 1862. בדין-וחשבון ששלח למחלקת המדינה טען שמוצרים אמריקניים וכסף אמריקני אינם בשימוש בשוק המקומי. הוא העלה האשמות נגד השחיתות וחוסר היכולת של הממשלה העות'מאנית, שאינה מפתחת את האזור.²⁴

נראה שאכזבתו מהאפשרות לפתח קשרי מסחר בין שתי הארצות הביאה להתפטרותו. בשנת 1862 חודש אמנם חוזה הסחר העות'מאני-האמריקני משנת 1830, אך לא היתה לכך השפעה משמעותית על היחסים הכלכליים בין שתי הארצות. אולקוט המשיך לשרת בתפקידו עד סוף 1862.

20 ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 315; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 32-33; ס"מ וילסון, פורתסמות, וירג'יניה, אל קאס, מזכיר המדינה, וושינגטון, 21 ביוני 1860, USNA, חטיבה 59, T471/1.

21 שביט (לעיל, הערה 12), עמ' 263.

22 צ' ואן בנטהויזן (Van Benthuyzen) אל ת' ויד (Weed), וושינגטון, 19 באוגוסט 1860, USNA, חטיבה 59, M650.

23 שם.

24 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 33; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 315; אולקוט, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל הקונסול הפרוסי, ירושלים, 28 בדצמבר 1861, גנוך, חטיבה 67/163, List of U.S. Consular Officers by Post, 1789-1939, USNA, RG 59, M 587/9 & 10 [להלן: רשימת הפקידים]; אולקוט, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, דו"ח שנתי אל סיוארד, מזכיר המדינה, וושינגטון, 30 בספטמבר 1862, USNA, חטיבה 59, T471/1.

לא נמצא מידע לגבי הקורות אותו אחרי שעזב את מישרתו כקונסול בירושלים.

איזוק ון אטן (Isaac van Etten) 1863

ואן אטן התמנה ב-9 במאי 1863 לתפקיד הקונסול בירושלים מטעם מדינת מינסוטה. נראה שלא רצה לשרת בתפקיד זה, וב-19 בספטמבר 1863 דחה את המינוי. לא נמצא עוד מידע לגביו.²⁵

אלברט רודס (Albert Rhodes) 1865-1863

רודס נולד בפייטסברג ב-1 בפברואר 1840. הוא היה דיפלומט מקצועי ממדינת פנסילווניה. רשמית נכנס לתפקיד הקונסול ב-27 בינואר 1864.²⁶ שנים אחדות אחרי ששירת בירושלים פרסם מאמר שהתייחס לתקופת שירותו כקונסול בעיר הקדושה:

לא שקט הוא הראש הנושא את כתר הקונסול. האחריות שבשמירת ארשת כבוד מקצועית כבדה מנשוא ולא יימצא מקומה עם חדרות חיים. משא כה כבד מפתח עם הזמן נטייה לעצבות. הדבר ניכר ביתר שאת אצל הנציג האמריקני, ששהותו בחוסר מעש על הר-ציון עומדת בניגוד גמור לחיים האגרסיוויים באמריקה. אפשר להעלות על הדעת באיזו ספקנות קורא אותו אמריקני, הפוסע על הגג בערב מלא געגועים, את התנ"ך האומר כי ציון היא 'משוש תבל'. חולפים ימים ואף שבועות בלא שיארע משהו אשר יפר את ההסתאבות הכללית.²⁷

רודס השתעמם משהותו בירושלים. הוא ציין, שקונסולים אחרים בעיר התעניינו במחקר מדעי, אך התייחס למעשיהם בספקנות ולעג להם בכתביו. בנוסף לכך לא היתה לו דעה חיובית על תושבי הארץ, לרבות על היהודים שחיו על כספי החלוקה.²⁸

הוא כתב ספר, 'ירושלים כמות שהיא', ובו התבסס על חוויותיו, על נסיעותיו ועל התרשמויותו בתקופה שהיה קונסול בירושלים. כמו-כן הביא בספר מידע סטטיסטי אודות האוכלוסייה המקומית. עבודתו צינית וביקורתית כלפי החיים בארץ-ישראל, כלפי הילידים, הנזירים, היהודים, הנוסעים והמיסיונרים. הוא שם לעג את כל אלה שהאמינו שאפשר לשקם את הארץ באמצעים מעשיים כמו חקלאות ומסחר. הוא הטיל ספק בערך המעשי שיש לנסיונות המיסיונריים לגרום ליהודים להמיר את דתם, וראה בהם שטות בזבזנית. בנוסף לכך סיפק רודס תיאור חי של ארץ-ישראל ומידע מפורט על הממשל, האוכלוסייה הכלכלה והחברה בארץ. שנים אחדות אחרי שסיים את כהונתו בירושלים כתב רודס תיאור ספרותי של מסע סנטימנטלי לנהר-הירדן — זהו סיפורה

25 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 33; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 315; רשימת הפקידים, לעיל, הערה 24.

26 אליאב (לעיל, הערה 1), עמ' 171; שביט (לעיל, הערה 13), עמ' 293; רשימת הפקידים, לעיל, הערה 24; ס"ס מורד, סגן הקונסול האמריקני, ירושלים, אל רוזן, הקונסול הפרוסי, ירושלים, 27 בינואר 1864, גנוך, חטיבה 67/163.

27 A. Rhodes, 'Our Consul in Jerusalem', *The Galaxy*, 14, 4 (1872), p. 437

28 שם, עמ' 438, 446.

JERUSALEM AS IT IS

BY

ALBERT RHODES

UNITED-STATON CONSUL AT JERUSALEM

LONDON

JOHN MAXWELL AND COMPANY

122 FLEET STREET

M DCCCLXV 1815

[All rights reserved]

שער ספרו של
הקונסול אלברט רודס

של משפחת ברומלי ובפרט של בתם, הלן, ושל חוויות המסע שלהם.²⁹ ב-31 במארס 1865 הגיש רודס את התפטרותו מתפקיד הקונסול בירושלים. הוא הביע רצון להישאר בשירות הקונסולרי, אך ביקש שיעבירו אותו מירושלים למקום שבו יוכל לנצל את השפה הצרפתית, שהיתה שגורה בפיו. הוא עזב את ירושלים, ועבר להתגורר בפריס בהמתינו לתשובה. בבחינה, שנערכה לו בשגרירות ארצות-הברית בלונדון, הוכיח כי הוא מתאים לשרת בשירות הדיפלומטי. ב-24 באוגוסט 1865 התמנה לתפקיד מזכיר הקונסוליה בליוורפול, וב-30 ביוני 1866 התמנה לתפקיד הקונסול ברוטרדם. מאוחר יותר שירת כממלא מקום השגריר בנציגות האמריקנית בהאג.³⁰

אחרי שנים אחדות בשירות הדיפלומטי מתח רודס ביקורת פומבית על שירות החוץ האמריקני. במאמרו, 'הדיפלומטים והקונסולים שלנו', כתב על הידרדרות הסטנדרדים של מהימנות ושל מיומנות בשירות החוץ בגלל הנהגת שיטת מישרות השלל. הוא האמין, שבתקופתו של כל ממשל מאז הנשיא ג'קסון חלה הידרדרות נוספת בשירות. לדעתו, הסיבה לדבר היתה 'הגורמים הרעים בפוליטיקה, תולדה של מערכת הסבכים'. 'חבריהם וידידיהם של דמוגוגים שבחשו מאחורי

29 A. Rhodes, *Jerusalem As It Is*, London 1865, pp. 60-62, 459-463; חיבורים אחרים שכתב רודס ראה: idem, *The Dobbs Family in America*, London [n.d.]; idem, 'Un voyage sentimental sur le Jourdain', *Revue des Deux Mondes*, 31 (15 January 1879), pp. 446-456
30 מכתב רודס, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל סיוארד, מזכיר המדינה, וושינגטון, 31 במארס 1865, USNA, חטיבה 59, T471/2; אליאב (לעיל, הערה 1), עמ' 171; A. Rhodes, 'Our Diplomats and Consuls', *Scribner's Monthly*, 13, No. 2 (1876), p. 175

הקלעים כדי להשיג רוב בבחירות מקבלים את רוב המינויים לשירות החוץ. רודס תמך בחקיקה, שתפקח על שירות החוץ, ובהקמת צוות של דיפלומטים מקצועיים, שלא יהיו תלויים בשינויים החלים בצמרת השלטון. במאמרו דן באחדות מהבעיות, שלדעתו פגמו בשירות החוץ, והציע דרכים לפתרון, שכללו ביטול של חלק מן המישורות הדיפלומטיות, אשר נראו לו מיותרות בעידן התפתחות התחבורה והתקשורת והנחת הכבל הטלגרפי האטלנטי.³¹

ויקטור בובושה (Victor Beauboucher) 1870-1865

בובושה נולד בצרפת. בפרוץ מלחמת האזרחים בארצות-הברית שימש כתב של עיתונים ליברליים בבלגיה. הוא החליט ללחום למען עקרונותיו כמתנגד לעבדות, התנדב לשרת בצבא הצפון, נפצע בקרב, ורגלו נקטעה. הוא שוחרר מהצבא ב-6 בינואר 1865. ב-30 באוגוסט באותה שנה מונה לתפקיד הקונסול בירושלים מטעם מחוז קולומביה (District of Columbia), וזאת על-אף שמעולם לא התגורר ברחבי האימפריה העות'מאנית. המינוי ניתן לו בעקבות המלצות שהגישו סגן שר ההגנה וכן מי שהיה עורך עיתון, צ'רלס א' דנה (Dana), למזכיר המדינה סיוארד. אף-על-פי שנפצע במלחמת האזרחים, קיבל קיצבה ממשלתית, ושירת כקונסול אמריקני, לא עבר בובושה מעולם תהליך התאזרחות בארצות-הברית.³²

ב-31 בינואר 1866 נכנס בובושה לתפקידו בירושלים. וכך ראה את תפקידו:

זו אינה עמדה בעלת חשיבות מסחרית רבה, אך היא מעניינת מאוד את ציבור המטיילים. רק מעט ידוע עליה, והסקרנות רבה עד מאוד. משרדי הקונסוליה יכולים לסייע מאוד לאנשים הרוצים ללמוד את תולדותיה, את הגאוגרפיה שלה ואת מעמדה הפוליטי. בתמורה לביצועם של תפקידים אלה זוכים להוקרה מאת אנשים זרים אשר לרוב שוהים שבועות אחדים בין חומות ירושלים העתיקות. במקומות אחרים תפקידים אלה אינם רשמיים, ונחשבים כנספח של המישרה, אך כאן שונים פני הדברים.³³

בתקופת כהונתו כקונסול טיפל בובושה בכמה נושאים בעייתיים, נושא אחד היה מושבת אדמס ביפו והנסיון הכושל של 157 אנשים מניו-אינגלנד בהנהגתו של ג'ורג' אדמס, מייסד כנסיית המשיח, להתיישב בקירבת יפו בשנת 1866. נושא אחר היה פרשת שרה שטיינברג, שבה נאבקו הקהילה היהודית והמייסונים בירושלים על הזכות להיות אפוסטרופסים של יתומה יהודיה. הוא היה הקונסול הראשון שהעניק חסות ליהודים בארץ-ישראל.³⁴

לאכזבתו של בובושה מתפקידו בירושלים התוסף מצבו הבריאותי המידרדר. כבר בשנת 1866 ביקש שיעבירו אותו למקום מתאים יותר, בעל אקלים ממוזג, כמו איטליה.³⁵

31 רודס (שם), עמ' 169-176.

32 בובושה, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל סיוארד, מזכיר המדינה, וושינגטון, 12 בפברואר 1865, 21 ו-25 בפברואר 1866, USNA, חטיבה 59, T471/2; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 315.

33 בובושה, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, דו"ח שנתי אל סיוארד, מזכיר המדינה, וושינגטון, 30 בספטמבר 1866, USNA, חטיבה 59, T471/2.

34 ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 315; קרק (לעיל, הערה 3), עמ' 54-59; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 41-53; מ' אליאב, היישוב היהודי בראי המדיניות הגרמנית 1842-1914, תל-אביב 1973, עמ' 15-21; הנ"ל, 'פרשת שרה שטיינברג', סיני, 1969), עמ' עח-צא.

35 הרופא הירושלמי שטיפל בבובושה, ד"ר ה"ד מזראקי האמין שמזג-האוויר בארץ פגע בתהליך החלמתו. ראה: אישור שהוציא הרופא, ירושלים, 30 בדצמבר 1866, USNA, חטיבה 59, T471/2; בובושה, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל סיוארד, מזכיר המדינה, וושינגטון, 2 בינואר 1867, USNA, חטיבה 59, T471/2.

הקונסול ריצ'רד
בירדסלי

במשך יותר משבעה חודשים נעדר בבושה ממשרדו, לאחר שהושעה מתפקידו בלחץ ההנהגה היהודית. לורנצו מ' ג'ונסון, סגן הקונסול האמריקני ליפו, מילא את מקומו בין ה-27 בפברואר ל-1 באוקטובר 1868. ג'ונסון שב לנהל את הקונסוליה ב-1 בנובמבר 1869, כשבבושה עזב סופית את תפקידו בעקבות התפטרותו.³⁶

לא נמצא מידע לגבי הקורות את בבושה אחרי שעזב את משרתו בירושלים.

ריצ'רד בירדסלי (Richard Beardsley) 1870-1873

בירדסלי נולד בשנת 1839. הוא למד משפט בינלאומי באוניברסיטת מישיגן, וסיים את לימודיו בשנת 1859. לדבריו הוא שלט בצרפתית והיה לו ידע כללי בשפות אירופיות נוספות. בתקופת מלחמת האזרחים שירת כשלם בצבא הצפון. מסיבות בריאותיות רצה לעבור למקום בעל אקלים מתאים יותר, והעדיף את אגן הים-התיכון. לפיכך חיפש משרה בשירות החוץ. הוא כתב: 'בלא מינוי כקונסול לא אוכל לחיות בחוץ-לארץ עם משפחתי'. במועמדותו תמכו כמעט כל הרפובליקנים בעלי ההשפעה מאינדיאנה. ב-13 בינואר 1870 קיבל מינוי לתפקיד קונסול-ארצות-הברית בירושלים.³⁷

בירדסלי הגיע לירושלים ב-30 באפריל 1870. בדיווחיו הראשונים לוושינגטון הביע דעה

36 בבושה, קונסול ארצות-הברית וג'ונסון, סגן הקונסול, ירושלים, אל ד"ר פטרמן, קונסול גרמניה, ירושלים, 27 בפברואר, 24 ר-26 בספטמבר 1868, גנוך, חטיבה 67/163; בבושה, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל הבארון פון אלטן, קונסול גרמניה, ירושלים, 16 באוקטובר 1869, גנוך, חטיבה 67/163; הצהרת ג"ב היי (Hay), ממלא מקום הקונסול, ירושלים, 4 בנובמבר 1869, USNA, חטיבה 59, T471/2.

37 בירדסלי, אלקהרט, אינדיאנה, אל פיש, מזכיר המדינה, וושינגטון, 23 בספטמבר 1869 ר-10 בפברואר 1872, USNA, חטיבה 59, M650; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 320; היי, סגן הקונסול האמריקני, ירושלים, אל הבארון פון אלטן, קונסול גרמניה, ירושלים, 29 באפריל 1870, גנוך, חטיבה 67/163.

אופטימית על ההתפתחויות בארץ-ישראל. לדעתו, תנאי האקלים של ארץ-ישראל, אדמותיה והמיקום הגאוגרפי שלה יאפשרו לה, בנסיבות מתאימות, להפוך לאחת המדינות המשגשגות ביותר על חוף הים-התיכון. הוא סבר שלארץ דרוש רק ממשל נכון והגון, שיגן על אנשיה במקום לבזוז אותם.³⁸

בזמן שהותו בארץ החל להתעניין בארכאולוגיה. בדין-וחשבון ששלח למחלקת המדינה סיפר על מצבת מישע מלך מואב, על מציאתה ועל היעלמותה.³⁹ בירושלים המשיך לפעול במרץ רב במסגרת הבונים החופשיים. הוא היה חבר במסדר זה באלקהרט שבאינדיאנה, ופעל לביסוסו החוקי והקבוע בעיר הולדתו.⁴⁰ מעמדו כקונסול פרש את חסותו על יהודים רבים. הוא זכה לשבחים מפיו של שמעון ברמן, יהודי בעל נתינות אמריקנית שניסה להתיישב בסביבות טבריה ולהקים שם מושבה חקלאית. הוא גם סייע לנוסעים אמריקנים שהגיעו לאזור. פעם אחת האשימו אותו בנטילת שוחד, אך העניין לא התפתח מעבר לכך.⁴¹

בירדסלי רצה מינוי טוב יותר במקום אחר. מישרתו בירושלים לא העמידה בפניו אתגרים, ולא אפשרה לו לפרנס את משפחתו. הוא חיפש משרה במקום שבו האקלים יתאים יותר לבריאותו, כמו באלכסנדריה, במרסיי, בליון או בבורדו. הוא השתמש בהשפעתו הפוליטית כדי לשכנע סנטור מאינדיאנה לכתוב לנשיא. הסנטור טען שבירדסלי שהה חודשים אחדים במצרים ושהוא מכיר את תושביה, וכן שהוא בקיא במשפט הבינלאומי ושיש לו עבר מכובד מאוד בשירות הציבורי. ב-11 בספטמבר 1873 עזב בירדסלי את משרד הקונסול בירושלים. הוא שירת כקונסול הכללי באלכסנדריה. לאחר תקופה קצרה עזב את השירות הדיפלומטי בגלל בעיות משפטיות.⁴²

פרנק ס' דה-האס (Frank S. DeHass) 1877-1873

דה-האס היה דוקטור לתאולוגיה מניו-יורק. הוא שירת ככוהן דת בכנסייה המטרופוליטית של העיר וושינגטון. הוא גם התעניין בארכאולוגיה מקראית, וראה במינוי לתפקיד קונסול בירושלים הזדמנות טובה לקדם את עבודת המחקר שלו. הוא השתדל מאוד לקבל את המינוי, ושלח אל הנשיא גראנט בקשה להתמנות לתפקיד זה כדי להשלים את מחקרו בארכאולוגיה מקראית ולערוך מחקרים נוספים למען החברה האמריקנית לחקר ארץ-ישראל (American Palestine Exploration Society). כשלא קיבל תשובה מיידית, נסע דה-האס ללונג-בראנץ' שבניו-ג'רזי, ובעזר רוח הגיש את טופס הבקשה לנשיא, ששהה באותו הזמן בחופשה. בבקשתו הוסיף וציין, שהמינוי נחוץ לו בשל בעיות רפואיות של אישתו. דה-האס שלח מכתבי בקשה גם למוזכיר המדינה, המילטון פיש, וציין בהם שהוא מעוניין להתמנות לתפקיד זה מסיבות מדעיות והומניטריות. הסיבות ההומניטריות היו רצונו לפקוח עין על סחר העבדים של הסולטאן. הוא טען

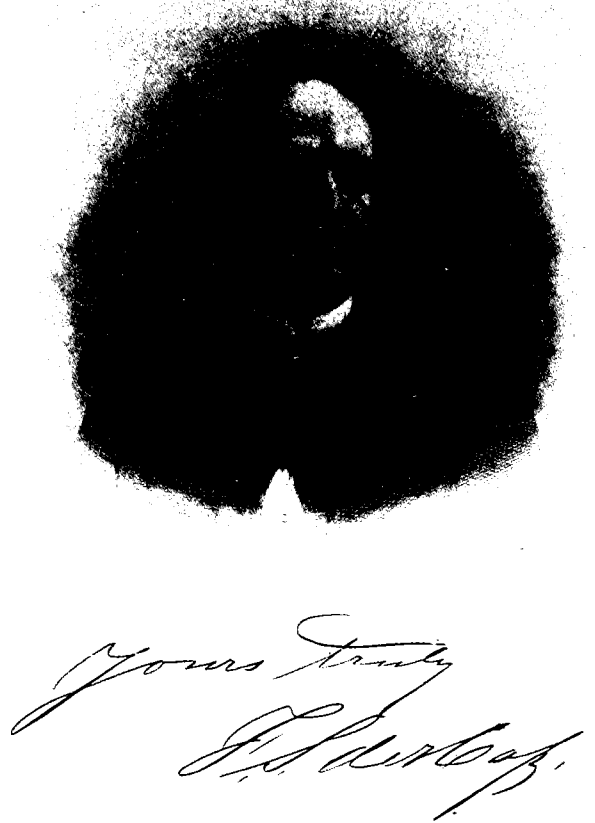
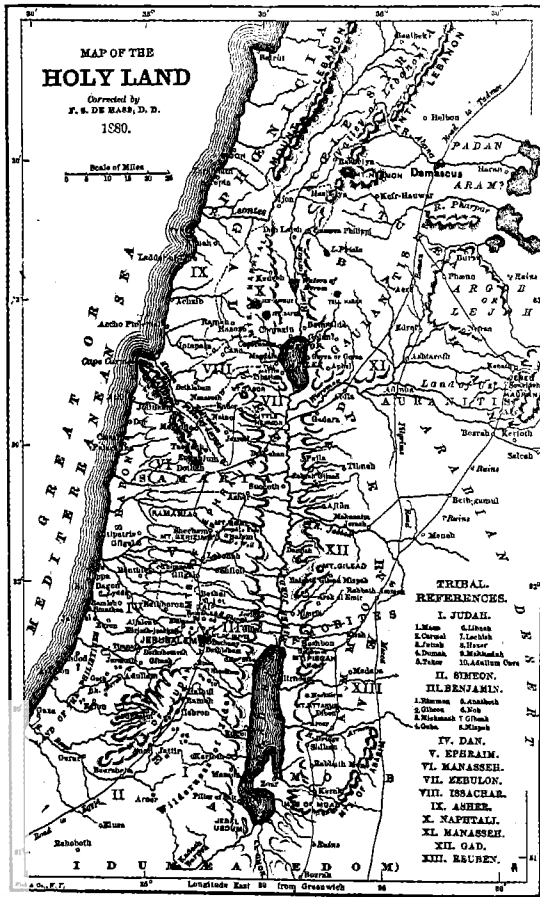
38 מנואל (לעיל, הערה 3), עמ' 14.

39 בירדסלי, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל תת מזכיר המדינה, וושינגטון, 28 באפריל 1871, USNA, חטיבה T471/3, 59.

40 R. Morris, *Freemasons in the Holy Land*, New York 1872, pp. 418-419

41 ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 324; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 54-57.

42 ווגל (שם), עמ' 324-325; אליאב (לעיל, הערה 1), עמ' 170; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 55.

הקונסול פ"ס דה-האס ימפת ארץ-ישראל שנערכה על ידו גם, שהוא מוותר על מישרה שמכניסה 6,000 דולרים בשנה. לנוכח דיווחים שעוריייתים שהופעלו נגד ממשלו של גראנט הודיע דה-האס למזכיר המדינה, ששלח 10,000 מנשרים לאנשי כמורה אמריקנים וביקש מהם לתמוך בנשיא.⁴³ במבוא לספרו פירט הקונסול את מניעיו:

מטרתו של הסופר בקבלת המינוי מממשלת ארצות-הברית והעברת ביתו לארץ-ישראל למשך שנים אחדות לא היתה הרדיפה אחר הכבוד ולא הרדיפה אחר היתרונות שבתפקיד, אלא שאיפה עזה לבקר בארצות המקרא למען יוכל לבדוק ולראות בעצמו עד כמה ההתנהגות, המנהגים והמסורות של אנשי הארץ והטופוגרפיה שלה תואמים את המלה הקדושה.⁴⁴

דה-האס היה חבר בחברה הגאוגרפית האמריקנית ובחברה לחקר ארץ-ישראל, והיו לו קשרים עם הקרן הבריטית לחקר ארץ-ישראל (PEF).⁴⁵ הוא נכנס לתפקידו כקונסול האמריקני בירושלים ב-17 בדצמבר 1873. בירושלים זכה הן לשבחים והן לביקורות על תפקודו. רולה פלויד, איש המושבה האמריקנית כיפו לשעבר, כתב,

180

43 ווגל (שם), עמ' 327-325.
 44 F.S. De Hass, *Buried Cities Recovered or Explorations in Bible Lands*, Philadelphia 1883, p. 9
 45 שם, עמ' 5.

שדה-האס לא טיפל בנתינים שלו; הוא ביקר פעמיים בארצות-הברית ופעמים אחדות באירופה בהשאירו ערבי מקומי למלא את מקומו. פלויד הוסיף והדגיש, שמינוים של אנשים כמו דה-האס לתפקידים רשמיים הוא דבר מביש ביותר.⁴⁶ לעומת זאת, שיבחו אותו על העזרה שנתן לתיירים אמריקנים.⁴⁷

יחסו לקהילה היהודית בארץ-ישראל עורר את אהדתה כלפיו. סכסוך בין שאול בנימין הכהן לבין קהילת הפרושים על הבעלות על חצר מסוימת הביא למעצרו של ר' שאול ואישתו. דה-האס הפגין חמלה והבנה כלפי בני הזוג, שהיו בעלי דרכונים אמריקניים, והצליח להשיג את שחרורם מסיבות בריאותיות. העיתון 'חבצלת' שיבחו את מעשהו האצילי של הקונסול האמריקני, והעניק לו מחמאה רבת ערך בציינו שהקונסול הוא אחד מ'אחינו היהודים'.⁴⁸ דה-האס ניסה גם לעזור לנתיני האמריקני ר' חיים צבי שניאורסון במימוש תוכניתו להתיישב באזור טבריה.⁴⁹

כשפרצו תקריות האיבה בין רוסיה לתורכיה, בשנת 1877, נותרו יהודים רוסים רבים, שחיו בארץ-ישראל, בלא חסות. דה-האס קיבל תחת חסותו מאות יהודים, והודיע למחלקת המדינה, שהוא ממתין להוראות נוספות. ה'ג'ואיש כרוניקל' העלה נגדו טענות כי קיבל שוחד בתמורה למעשהו זה, אך נראה שהאשמות אלה לא היו מבוססות.⁵⁰

דה-האס נפגש עם סר משה מונטיפיורי בעת ביקורו בארץ בשנת 1875, והשניים דנו בשיפורים שכבר התרחשו בארץ-ישראל ובאלה שבתהליך התהוות.⁵¹

ב-14 ביולי 1877 התפטר דה-האס מתפקידו, ומסר את ניהול הקונסוליה לידי סגן הקונסול ארנסט הארדג (Hardegg). ב-1 באוגוסט 1877 חזר לארצות-הברית, והשתקע באוהיו.⁵²

ג'וזף ג' וילסון (Joseph G. Wilson) 1882-1877

וילסון היה עורך עיתון ממדינת איוהו. הוא ניצל את מעמדו כדי לקדם את דעותיו הפוליטיות. כשפגש את הגנרל ויליסס ס' גראנט ואת פמלייתו בעת ביקורם בירושלים, הביע את רגשות ההערכה שלו כלפי הגנרל, ואמר להם, שהיה העורך האמריקני הראשון שהציע את גראנט לתפקיד

46 ס' פניוטי (Panayotti), מתורגמן ארצות-הברית, ירושלים, אל א' קרסטן, הקונסוליה הגרמנית, ירושלים, 15 בדצמבר 1873; א' הארדג, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל קרסטן, הקונסוליה הגרמנית, ירושלים, 15 בדצמבר 1873, גנוך, חטיבה 67/163; ר' פלויד, יפו, אל א' פלויד טאבוט, קולומביה פולס, 2 במארס 1877, בתוך: R. Floyd, *Letters from Palestine 1868-1912*, ed. H.P. Parsons, Dexter, Maine 1981, pp. 22-23.

47 נ' שור, ספר הנוסעים לארץ ישראל במאה הי"ט, ירושלים 1988, עמ' 247-248.

48 צ"א כץ, 'זעקת אומללי', חבצלת, ד, 6 (כ"ד בחשוון תרל"ד), עמ' לח; שי"ז, 'חדשות שונות' עברי אנוכי, 11 (כ"ב בכסלו תרל"ד), עמ' פב; א' אשכנזי, ש' סלאנט ומ' אויערבך, 'מכתב גלוי', הלבנון, י, הוספה לגליון 23 (ג' בשבט תרל"ד), עמ' 185-187.

49 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 68-74.

50 *Jewish Chronicle*, 29 June 1877, p. 11; 2 November 1877, p. 7; 28 December 1877, p. 7; 11 January 1878, p. 8; ברטור (שם), עמ' 77-81.

51 L. Loewe (ed.), *Diaries of Sir Moses Montefiore*, II, London 1890, p. 6, entry for 13 July 1875

52 דה-האס, קונסול ארצות-הברית, והארדג, סגן הקונסול, ירושלים, אל ג"א קמבל, עוזר שלישי למוזכר המדינה, וושינגטון, 14 ביולי ר"ו באוגוסט 1877, USNA, חטיבה 59, T471/4, *Jewish Chronicle*, 28 December 1877, p. 7.

הנשיא. 'הוא רצה שכניסתו של המפקד החביב עליו [גנרל גראנט] לעיר הקודש לא תהיה הצגת קרקס ולא אירוע עלוב אלא תהלוכה מהודרת'.⁵³

וילסון מונה לתפקיד קונסול בירושלים, ונכנס לתפקידו ב-1 באוקטובר 1877. היה עליו להתמודד עם בעיית מתן החסות ליהודים הרוסים, בעיה שהפכה לעניין בינלאומי. בנוסף לכך היה וילסון מעורב בנסיגות לארגן את חלוקת הכספים שנשלחו מאמריקה תחת חסותה של הקונסוליה.⁵⁴ היו בין נתיניו בירושלים שסברו שוילסון לא מילא היטב את תפקידו כקונסול.⁵⁵ לוילסון היתה טביעת עין חדה בכל הקשור לספרות שנכתבה על ארץ הקודש. בדין-וחשבון השנתי שלו למחלקת המדינה כתב את הדברים הבאים:

לא נמצאת בעולם כל ארץ אחרת, ששטחה דומה לפלשתינה, שעליה נכתב כה רבות בעוד שהידוע עליה באמת כה מועט... בני-אדם מעטים נותרו בה די זמן לעריכת תצפיות ודו"חות, או להבנת התכונות המיוחדות של האנשים, או העובדות שתועדו בתקופות השונות, פניקים, עברים, פרסים, מקדונים, רומים, סרצנים וצלבנים... כל סופר מעתיק את הצהרות קודמיו, והנוסעים הנשארים אך ימים ספורים שואבים את המידע שלהם ממורי-דרך מקומיים, שדיעת האנגלית או הצרפתית שלהם דלה, ובשל רפיון המוח המזרחי אינם מבחינים בין עובדה לבדיה.⁵⁶

וילסון הבין, שגישתם של רבים מהזרים לארץ נבעה מדעותיהם הפוליטיות והדתיות, ולא היתה מבוססת על עובדות.

בשנת 1881 ביקש וילסון שמזכירות המדינה תאפשר לו להמשיך לשרת את ממשלת ארצות-הברית, אך תשקול את העברתו למקום אחר, בעל חשיבות רבה יותר, וציין את התקדים של הקונסול בירדסלי, אשר קודם לתפקיד הקונסול הכללי באלכסנדריה. שנה אחר כך, ב-30 ביוני 1882, סיים את תפקידו בירושלים ונשלח לקהיר, שם שירת כקונסול הכללי של ארצות-הברית.⁵⁷

סלה מריל (Selah Merrill) 1885-1882, 1891-1893, 1907-1898

סלה מריל נולד בקנטון-סנטר שבקונטיקט ב-2 במאי 1837. הוא החל ללמוד באוניברסיטת ייל, במחזור 1863, אך עזב את המכללה לפני סיום הלימודים, ועבר ללמוד בבית-הספר ללימודי דת של ייל.⁵⁸ בשנת 1864 הוסמך ככהן דת, ומונה לתפקיד קצין דת בגדוד של שחורי עור. מריל היה נשוי שלוש פעמים.

53 J.R. Young, *Around the World with General Grant*, II, New York 1879, p. 331

54 אליאב (לעיל, הערה 1), עמ' 172; רשימת הפקידים (לעיל, הערה 24); ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 74-83. וראה שם, עמ' 300, נספח 20, ציטוט מתוך *Jewish Messenger* מיום 23 בנובמבר 1877.

55 ר' פלויד, יפו, אל א' פלויד טאבוט, קולומביה פולס, 15 ביוני ר"ו 11 באוגוסט 1881, 2 בפברואר 1882, 16 במאי 1883, בתוך: (לעיל, הערה 46), עמ' 22-23, 71-72.

56 דו"ח שנתי של וילסון, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ר"ר טאפט, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 7 באוקטובר 1881, USNA, חטיבה 59, T471/5.

57 וילסון, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ו"ב אדיסון, מזכירות המדינה, וושינגטון, 15 בינואר 1881, USNA, שם; רשימת הפקידים (לעיל, הערה 24); אליאב (לעיל, הערה 1), עמ' 172.

58 W.F. Albright, 'Selah Merrill', *Dictionary of American Biography*, XII, ed. D. Malone, New York 1933, pp. 564-565; *Who was Who in America*, I, Chicago 1943, p. 832 [להלן: מי היה מי באמריקה].

בשנים 1870-1868 למד גרמנית באוניברסיטת ברלין. בשנת 1869 נסע ליוון, למצרים, לארץ-ישראל ולסוריה בחברת תלמידים אחרים של אדוארד עמשא פארק, מורה בסמינר התאולוגי של אנדובר, ומסע זה עורר את התעניינותו בחקר ארץ הקודש. בשנת 1874 חזר לאזור כארכאולוג מטעם הקרן האמריקנית לחקר ארץ-ישראל. בשנים 1876-1877 עמד בראש שלושה מסעות ארוכים למזרח ארץ-ישראל (עבר-הירדן) ושם אסף מידע ארכאולוגי, טופוגרפי ואתנוגרפי. ממצאיו פורסמו בספרו 'מזרחית לירדן'.⁵⁹

חברי הקרן הבריטית לחקר ארץ-ישראל (PEF) מתחו ביקורת על פעילויותיו של מריל. בשנת 1875 כתב קלוד רנייה קונדר (Conder) מחשובי חוקרי ה-PEF כי 'הדיווח של מריל על רוכלה [Ruckleh], שגם את שמה לא ידע לכתוב [מריל איית את השם Rukleh], הוא בלתי מושלם ביותר'. הקונסול הכללי הבריטי בביירות, ג' ג'קסון אלדרייד (Eldride), לא חסך מלים בביקורת שמתח על מריל בשנת 1876.⁶⁰ הארכאולוג הנודע ויליאם פ' אולברייט מתח ביקורת על מיומנותו של מריל כארכאולוג, וטען, שלא קיבל הכשרה נכונה ולכן ידיעותיו בארכאולוגיה אינן מבוססות.⁶¹

מריל חזר לארצות-הברית, ובמשך שנתיים לימד עברית בסמינר התאולוגי באנדובר. בשנת 1882 קיבל את הראשון משלושה המינויים שלו כקונסול האמריקני בירושלים. הוא מילא תפקיד זה בתקופת הממשל הרפובליקני, עם הפסקה בתקופת שתי הקדנציות של הנשיא הדמוקרטי גרוּוֹר קליוולנד.⁶²

שהותו הארוכה בירושלים בתפקיד הקונסול האמריקני אפשרה לו לחקור ברציפות את ההיסטוריה ואת הארכאולוגיה של הארץ. מריל פרסם יותר מחמישים מאמרים על נושאים הקשורים בארץ-ישראל לרבות עבודתו המקיפה ביותר 'ירושלים העתיקה'.⁶³

בתקופת שירותו הארוכה בירושלים גיבש דעה מוגדרת ביותר לגבי המצב באזור שתחת שיפוטו. נראה שהרקע האישי הפוריטני שלו והקפדתו בהלכות דת ומוסר השפיעו על החלטותיו ועל הדו"חות ששלח.⁶⁴

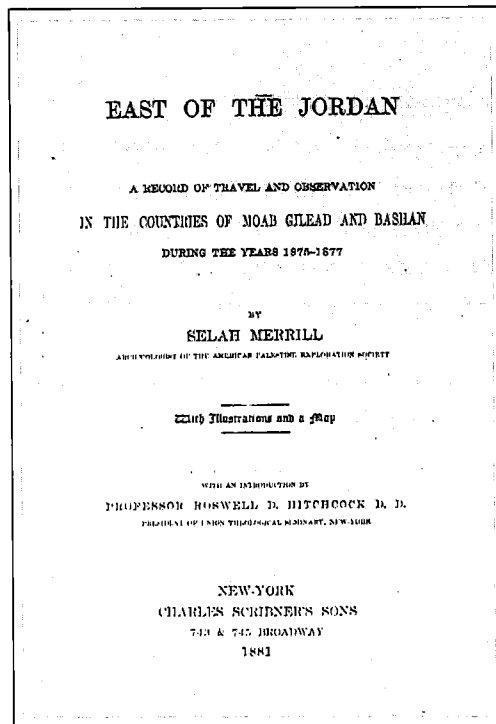
הגירת היהודים לארץ-ישראל והתיישבותם בה נראו לו מוקדמות מדי, והוא התנגד ליוזמה

59 אולברייט (שם); מריל, אנדובר, מסצ'וסטס אל ג'ס בנקרופט דיוויס, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 24 באפריל 1882, USNA, חטיבה 59, T471/5; ווגל (לעיל, הערה 13), עמ' 111. S. Merrill, *East of the Jordan: A Record of Travel and Observations in the Country of Moab, Gilead and Baishan during the years 1875-7*, New York 1881

60 קונדר, גילפורד, אל' בסנט (Besant), לונדון, 27 בנובמבר 1875; אלדרייד, הקונסול הכללי הבריטי, ביירות, אל ג' גרוב, מזכיר הכבוד של ה-PEF, לונדון, 30 בנובמבר 1876, בתוך: ליפמן (לעיל, הערה 7), עמ' 175-176. אולברייט (לעיל, הערה 58).

62 שם.
63 בספרו של רוּיכט נרשמו על-שם מריל 42 פריטים בשנים 1874-1890, ראה: R. Röhricht, *Bibliotheca Geographica Palaestinae von 333 bis 1878*, Berlin 1890, pp. 580-582, Jerusalem 1963, pp. 580-582. באינדקס הרבעון PEFQS של הקרן הבריטית לחקירת ארץ-ישראל מופיעים בשנים 1869-1892 6 פריטים נוספים, שלא הוזכרו אצל רוּיכט. מאמריו של מריל פורסמו גם בכתבי-עת נוספים. באלו נכללו: *American Palestine Exploration Society Statement, The Biblical World, Bulletin of the American Geographical Society, Scientific American*

64 על השפעת האישיות של הקונסולים על מדיניותם ראה: R. Kark, 'Annual Reports of United States Consuls in the Holy Land as a Source for the Study of 19th-Century Eretz Israel', *With Eyes Toward Zion*, II, ed. M. Davis, New York 1986, pp. 146-148

שער ספרו של
הקונסול סלה מריל

אמריקנית להקמת מדינה יהודית בארץ ולעצומה שפרסם ויליאם בלקסטון בשנת 1891. בדו"ח
ששלח באותה שנה כתב על התוצאות השליליות של הסיוע למתיישבים היהודים:

באשר למתיישבים, נראה שאם נשווה את הדיבורים, שמציפים את העולם זה חמש-
עשרה שנים ואשר דנים בנטיעת היהודים בארץ-ישראל, וכן את כל המאמצים שנעשו
בכיוון זה, לרבות הכסף שהושקע, לתוצאות הנראות כיום לעין, נמצא שהיהודים אינם
שואפים במיוחד להיות מתיישבים. גברים חסונים, שיש לשלם להם בעד שירותיהם כדי
שיהיו מתיישבים, אינם החומר האנושי הדרוש לשגשוגה של מושבה חדשה. מתוך
ארבע מאות שלושים ותשע משפחות, השייכות למושבות השונות בארץ-ישראל,
מאתיים וחמישים וחמש מקבלות תמיכה חודשית ממשפחת רוטשילד.⁶⁵

מריל, שהיה ספוג מסורות פוריטניות הקשורות לדוגמה הפרוטסטנטית ולפירוש מילולי של
התנ"ך, וחדור רוח קנאות מיסיונרית, הפגין יחס שלילי ביותר נגד הנוצרים האמריקנים, שהשתייכו
ליכתות ערטילאיות, ואשר יחד עם מנהיגיהם 'עמי הארצות' הגיעו לארץ-ישראל מתוך אמונה
שיבואם קשור באמונות דתיות פרימיטיביות שלדעתם יתגשמו ברגע שבו יעמדו רגליהם על אדמת
ארץ הקודש.⁶⁶ זה הרקע לעימות המתמשך שלו עם האמריקנים מקהילת ספפורד, שהקימו קומונה
דתית בירושלים (The American Colony) בשנת 1881, עימות שנמשך במשך כל שנות כהונתו

65 מריל, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, בעניין 'יהודים ומושבות יהודיות בארץ-ישראל', אל ו'פ וורטון, עוזר
מזכיר המדינה, וושינגטון, 3 באוקטובר 1891, USNA, חטיבה 59, T471/7. הדו"ח המלא ראה: ר' קרק, 'דוחות
קונסולים אמריקנים כמקור ללימוד ארץ-ישראל של המאה הי"ט', קתדרה, 50 (טבת תשמ"ט), עמ' 133-139;
בעניין בלקסטון והצהרתו ראה גם: 'אריאל', יחזמה אמריקנית להקמת מדינה יהודית: ויליאם בלקסטון
והעצומה של 1891, קתדרה, 49 (תשרי תשמ"ט), עמ' 87-102.

66 מריל, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, בעניין 'מצב העבודה ומעמד העובדים בארץ ישראל', אל א"ר אדי
(Adee), עוזר שלישי למזכיר המדינה, וושינגטון, 5 ביולי 1894, USNA, חטיבה 59, T471/8.

הקונסולים של ארצות-הברית.

בתפקיד. מריל האשים את חברי הקומונה באפיקורסות, בקומוניזם ובסטיות מיניות. נראה שהעצמות בין הקונסול לבין חברי המושבה האמריקנית הוביל בסופו-של-דבר להעברתו מתפקידו.⁶⁷

אחרי שעזב את משרתו בירושלים התמנה מריל לתפקיד קונסול בניורג'טאון שבגיניאה הבריטית. הוא שירת בתפקיד זה בשנים 1907-1908, וחזר לארצות-הברית כדי לחיות שם את שארית ימיו. מריל נפטר ב-22 בינואר 1909 בקירבת איסט-אוקלנד שבקליפורניה. אוספיו מארץ-ישראל, שכללו ציפורים וחיות מפותחצות ופרטים אתנוגרפיים וארכאולוגיים, נמכרו למוזאון הזואולוגי ולמוזאון השמי באוניברסיטת הרוורד.⁶⁸

נג'יב ג' ארבילי (Nageeb J. Arbeely) 1886-1885

ארבילי, רופא ממוצא יווני שנולד בדמשק, מונה למשרת קונסול בירושלים מטעם מדינת טנסי. המקום שבו קיבל אזרחות של ארצות-הברית. מינויו נבע משינוי מאזן הכוחות הפוליטי בארצות-הברית עם בחירתו של הנשיא קליוולנד. הוא קיבל את המינוי ויצא לירושלים. לדברי ברתה ספפורד-וסטר, בת למשפחת מייסדי המושבה האמריקנית, 'הביאה תקופת כהונתו ברכה למושבה האמריקנית'. מינוי זה התקבל בשמחה על-ידי האוכלוסייה המוסלמית של ירושלים.⁶⁹

הממשלה התורכית סירבה להכיר במינוי של ארבילי בטענה שהוא נתין תורכי מלידה. הוא עזב את תפקידו ב-11 בנובמבר 1887, אחרי שנקרא לחזור לווינגטון.⁷⁰ רולה פלויד ראה את האירוע באופן שונה, וכתב כי 'ארבילי שהתמנה לתפקיד הקונסול האמריקני בירושלים, אך כיוון שהיה ידיד שלי וג'נטלמן, שיחדו [סלה] מריל ואנשי [חברת התיור תומס] קוק את התורכים כדי שלא יקבלו את כתב האמנתו'.⁷¹

הנרי גילמן (Henry Gillman) 1891-1886

גילמן נולד ב-16 בנובמבר 1833 בקינסייל שבאירלנד. הוא התחנך אצל מורים פרטיים ובאקדמיית המילטון בבנדון אשר בחבל קורק, וכל זאת לשם קבלת הסמכה לכמורה. בשנת 1850 היגר עם הוריו לאמריקה, והתיישב בדטרויט, שם הפך לעוזר הראשון בסקר הגאודטי של האגמים הגדולים. בשנת 1858 נשא לאישה את מרי ג'וליה ג'ונסון. בשנת 1875 נבחר כחבר באגודה

67 ה' דדמן, 'לקורות המושבה האמריקאית בירושלים', קשת, עב (1976), עמ' 168-177; M.O. Gustafson, 'Records in the National Archives Relating to America and the Holy Land', דייוויס (לעיל, הערה 64), א, ניו יורק 1977, עמ' 134.

68 אולברייט (לעיל, הערה 58).

69 ארבילי, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ג'ד פורטר, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 19 באוקטובר 1885, USNA, חטיבה 59, T471/5; רשימת הפקדים (לעיל, הערה 24); ב' ספפורד-וסטר, ירושלים שלנו: קורות המושבה האמריקאית בירושלים 1881-1949, ירושלים 1992, עמ' 128; ר' פלויד, יפו, אל א' פלויד טאבוט, קולומביה פולס, 17 בדצמבר 1885, בתוך: פלויד (לעיל, הערה 46), עמ' 96.

70 ארבילי, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל פורטר, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 19 באוקטובר 1885, USNA, חטיבה 59, T471/5; רשימת הפקדים (לעיל, הערה 24); ספפורד (שם).

71 ר' פלויד, יפו, אל א' פלויד טאבוט, קולומביה פולס, 12 ביוני 1886, בתוך: פלויד (לעיל, הערה 46), עמ' 105.

הקונסול הנרי גילמן

האמריקנית לקידום המדע. מאפריל 1880 ועד לקיץ 1885 עבד כספרן בספרייה הציבורית של דטרויט.⁷²

בשנת 1886 התמנה לתפקיד הקונסול האמריקני בירושלים. מינויו של גילמן, כמינויהם של רוב קודמיו, היה מינוי פוליטי; הוא השתייך למפלגה הדמוקרטית, ותמך בנשיא קליוולנד.⁷³ במסגרת תפקידו כקונסול נקט גילמן עמדה נגד גירוש היהודים מארץ-ישראל. לחציו ולחציהן של מעצמות אחדות באירופה הביאו לביטול חוקי הגירוש העות'מאניים. גילמן סייע לאנשי 'היישוב החדש', והיו לו הסתייגויות מהרבנים ששלטו בחיי 'היישוב הישן'. נראה שהדבר נבע מיחסו הרומנטי למוזרח.⁷⁴ בספרו 'חסן הפלאח' הביע פעמים אחדות את יחסו לארץ הקודש ולתושביה וכן את תפיסתו לגבי תפקידו ותפקודו כקונסול של ארצות-הברית בארץ-ישראל ואת יחסו לתושבים המקומיים.⁷⁵

מריל, שכיהן כקונסול לפני גילמן ואחריו, טען, שעמיתו מילא את תפקידו בצורה בלתי-מספקת ולא-יעילה וחרג פעמים רבות מסמכויותיו. במסמך, ששלח בשנת 1891 למזכיר המדינה, ציין מריל שתי בעיות בנוגע לתפקודו של גילמן. הראשונה היתה קשורה לניהול מרשם האזרחים הקונסולרי.

72 גילמן, דטרויט, אל ד' פורטר, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 28 ביוני 1886, USNA, חטיבה 59, T471/6; ג'ונסון ומאלון (לעיל, הערה 3), ז, עמ' 294-295.

73 רשימת הפקידים (לעיל, הערה 24); ספפורד (לעיל, הערה 69), עמ' 159; ג'ונסון ומאלון, שם; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 98.

74 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 98-102; גילמן, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל א' שטראוס, שגריר ארצות-הברית, קונסטנטינופול, 31 בדצמבר 1887, בתוך: ברטור (שם), עמ' 309-313, נספח 23.

75 H. Gillman, *Hassan: A Fallah — A Romance of Palestine*, Boston 1898

הוא טען, כי 'בתקופת כהונתי הקודמת כקונסול כאן, בדקתי את רשימת האזרחים מדי שנה. הדבר היה כרוך תמיד בבעיות מיוחדות, ולעתים נדרשו שלושה או ארבעה שבועות של מאמצים לפני שהושלמה הרשימה. מחליפי, מר גילמן, לא הקדיש לעניין זה כל תשומת-לב'. הבעיה השנייה שציין מריל קשורה לחריגה מנוהלי הרישום: 'כאשר ביקש אזרח להירשם, רשם מר גילמן את שמו ודרש תמורת כך דמי רישום, תוך עבירה על הנהלים הקונסולריים, סעיף 444, אשר כתוב בו כי "לא יידרש תשלום תמורת רישום ולא תמורת כל שירות הקשור בכך"'.⁷⁶

בתקופת שירותו בירושלים עסק גילמן במחקר ארכאולוגי. הוא גרס, שאתר כנסיית הקבר אינו אתר הצליבה. הוא עסק גם במחקרים בוטניים, ופרסם סדרת מאמרים תחת הכותרת 'פרחי הבר והגנים בארץ-ישראל'. הוא מצא ופרסם תצלומים או העתקים של כתבים נוצריים קדומים. אחד ממסמכים אלה 'תורת השליחים' (The Teachings of the Apostles), שהיה ברשותו של ניקודמוס, הפטריארך היווני-האורתודוקסי של ירושלים, צולם בשנת 1887 ונשלח לנשיא אוניברסיטת ג'ונס הופקינס.⁷⁷

בשנת 1890, במהלך שירותו כקונסול, יצא גילמן לחופשה באיטליה, והתקבל שם בכבוד אצל האפיפיור ליאו ה-13. הראיון היה כהכרת תודה לקונסול על הסיוע שנתן לעליית הרגל הראשונה של קבוצה גדולה של אמריקנים קתולים לארץ הקודש בשנת 1887.⁷⁸ גילמן שב לדטרויט בשנת 1891, והתגורר שם אצל בנו. בשנים הבאות, עד מותו ב-30 ביולי 1915, עסק בכתיבת מאמרים מדעיים ואחרים.⁷⁹

אדווין שרמן ואלאס (Edwin Sherman Wallace) 1893-1898
ואלאס נולד במחוז באטלר שבפנסילוניה ב-3 באוקטובר 1864. הוא התחנך בעיר וושינגטון ובמכללת ג'פרסון ומאוחר יותר בסמינר התאולוגי של פרינסטון. הוא הוסמך ככומר פרסבטריאני, ושירת בקהילות אחדות.⁸⁰
ב-17 באוקטובר 1893, בהתגוררו באברדין שבדרום-דקוטה, נתמנה על-ידי הנשיא הדמוקרטי קליוולנד למישרת קונסול בירושלים.⁸¹

76 מריל, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל ו"פ וורטון, עוזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 8 בספטמבר 1891, USNA, חטיבה 51 [צ"ל 59, ר"ק], בתוך: דייוויס (לעיל, הערה 64), א, עמ' 233-235.

77 ג'ונסון ומאלון (לעיל, הערה 3), ז, עמ' 294-295; ספפורד (לעיל, הערה 69), עמ' 159; גילמן (לעיל, הערה 75), עמ' 83; מכתב ניקודמוס, הפטריארך היווני של ירושלים וארץ-ישראל, אל ד"ר צ"ר הייל, הכומר הראשי של קתדרלת דוונפורט, ארצות-הברית, 20 במאי 1887, ספריית ארמון למכת (Lambeth Palace Library), לונדון; מכתבים רשמיים של E.W. Benson, כרך 174 (1887), עמ' 510.

78 ג'ונסון ומאלון (שם).

79 שם; בנו של גילמן, ד"ר ר"ו גילמן היה מנתח עוזר בבית-החולים למחלות עיניים על-שם יוחנן הקדוש (סנט ג'ון) בירושלים בשנים 1886-1888. הנרי גילמן היה מעורב בפעילות הציבורית של מסדר יוחנן הקדוש ושל בית-החולים שלו בירושלים, כפי שעולה ממכתביו של ד"ר ג'ה אוגילבי, ירושלים, אל סר לצ'מיר (Sir Lechmere), לונדון, 3 במארס 1887 וכן מפרוטוקול המועצה מיום 19 ביולי 1887, ארכיון מסדר סנט ג'ון (St. John Archive), לונדון.

80 ואלאס, אברדין, דרום דקוטה, אל א"ה סטובל, מחלקת המדינה, וושינגטון, 17 באוקטובר 1893, USNA, חטיבה 59, T471/8, New; R.T. Handy (ed.), *The Holy Land in American Protestant Life 1800-1948*, New York 1981, p. 154; M. Davis, 'American Christian Devotees in the Holy Land', *Christian-Jewish Relations*, 20, 4 (1987), p. 6.

81 מכתב ואלאס אל סטובל, שם.

Jerusalem the Holy

A Brief History of Ancient Jerusalem; with an Account of the Modern City and its Conditions Political, Religious and Social

BY
EDWIN SHERMAN WALLACE

Late United States Consul for Palestine

*With Fifteen Illustrations from Photographs
and Four Maps*

New York Chicago Toronto
FLEMING H. REVELL COMPANY
M DCCC XCVIII

ספרו של הקונסול
אדווין שרמן ואלאס

ואלאס היה ביקורתי כלפי השלטון העות'מאני בארץ-ישראל בכלל ובירושלים בפרט, כפי שאפשר ללמוד מדבריו הבאים: 'ירושלים נתונה בידי המוסלמים, באין חולק על כך, זה שש מאות שנים. מרבים לשאול כמה זמן יימשך הדבר שכן חולשתם של השולטים בה בולטת לכל עין'.⁸² יחסו כלפי האוכלוסייה היהודית של ארץ-ישראל היה חיובי. בספרו 'ירושלים הקדושה' כתב כדלהלן:

מאמין אני כי לא רחוק היום שבו תהיה ארץ-ישראל בידי עם אשר ישקם אותה למצבה היצירני של ימי קדם. האדמה מחכה, האנשים מוכנים לבוא ויבואו כרגע שבו תובטח הגנה לחייהם ולרכושם. מוכן אני להוסיף ולומר שהמתיישבים שיבואו יהיו יהודים. יש לקבל דבר זה, ולא, נבואות רבות אשר מצהירות עובדה זו בפירוש יושלכו ככלי שאין לו הופכין. עניין שיקומו של עם ישראל אינו אהוד ביותר כעת, אך מה שלא אהוד היום, יהא מקובל על הכול מחר.⁸³

מעשיו שיקפו את רגשותיו. הוא הנפיק דרכונים חדשים ליהודים, שטענו כי איבדו את המסמכים אשר הגנו על זכויותיהם כנתינים אמריקנים. מעשהו זה היה מנוגד לתקנות של מחלקת המדינה משנת 1888.⁸⁴

ואלאס היה מעורב בנסיונם השני של האזרחים היהודים-האמריקנים בירושלים להיפרד מהוועד הכללי של כל הכוללים ולהקים לעצמם כולל אמריקני. הוא הציע להעניק לרב יהושע

188

E.S. Wallace, *Jerusalem the Holy*, New York 1898, p. 347 82

שם, עמ' 355. 83

ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 144-145. 84

טקס פרידה מהקונסול
אוטו גלייזברוק
שצערך במושבה
האמריקנית בירושלים
(28 ביוני 1920)

דיסקין את חסותה של הקונסוליה האמריקנית בתמורה להתמנותו כרב הכולל האמריקני. בשנת 1897 חתמו הרב דיסקין וכולל אמריקה על הסכם שהעניק לרב את ראשות הכולל, וואלס נכח במעמד זה.⁸⁵

כמו קודמו, מריל, נקט ואלאס יחס שלילי כלפי חברי המושבה האמריקנית וכלפי ה'ספפורדז' שלהם (כקומונה דתית). הוא היה מעורב במחלוקת על הבעלות על בית הקברות האמריקני שבהר-ציון ועל זכותם של חברי המושבה האמריקנית לקבור שם את מתיהם, ובתקופת כהונתו כקונסול היתה המחלוקת חריפה ביותר. הדברים הגיעו לכך שגויות חברי המושבה האמריקנית הוצאו מן הקברים, והקברים חוללו. ספפורד-וסטר כתבה על להיטותו של ואלאס לאסוף עדויות שליליות על אודות המושבה האמריקנית.⁸⁶

בשנת 1898 עזב ואלאס את תפקידו כקונסול ושב לאמריקה, שם חזר לתפקד ככומר בכנסייה בפנסילוניה. מעורבותו במחלוקת על בית-העלמין נודעה באמצעות מאמר שהתפרסם ב'*Appleton's Magazine* בשנת 1905. הוא הגיש תביעה נגד כתב-העת, אך הפסיד במשפט, וכיסו ושמו הטוב נפגעו.⁸⁷

בחזרתו לארצות-הברית כיהן ככומר בגרינברג, פנסילוניה. בשנים 1910-1931 הוא התגורר

85 S. Fishbane, 'The Founding of Kollal America Tifereth Yerushalayim', *American Jewish Historical Quarterly*, 64, 2 (1974), pp. 121-127

86 ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 143; ספורד (לעיל, הערה 69), עמ' 200, 217-214, 220; A.H. Ford, 'Our American Colony at Jerusalem', *Appleton's Magazine*, 7, 6 (1906), pp. 649-650. מסמכים שונים הדנים בוואלאס ובמושבה האמריקנית ראה: ליפמן (לעיל, הערה 7), עמ' 150-163.

87 ספורד (לעיל, הערה 69), עמ' 220; פורד (לעיל, הערה 86), עמ' 643-655.

בפיטסברג, והתפרנס מעסקים. לאחר מכן חזר לכמורה, ושירת בקהילה בבלאונוקס (Blawnox), פנסילוניה. הוא נפטר בדייטונה ביץ', פלורידה ב-15 באוגוסט 1960.⁸⁸

תומאס רוס ואלאס (Thomas Ross Wallace) 1910-1907
 ואלאס נולד בפילדלפיה ב-20 באוקטובר 1848. הוא למד משפטים אצל מורה פרטי, ועבד כפרקליט וכמורה. ואלאס שימש במשך שלוש קדנציות כראש העיר אטלנטיק שבאיווה.⁸⁹
 בשנת 1901 הצטרף לשירות הקונסולרי, והתמנה לתפקיד קונסול בקרפלד שבגרמניה. לתפקיד הקונסול בירושלים התמנה ב-30 במארס 1907. זה היה המינוי הראשון לתפקיד זה שלא נקבע על בסיס אישי אלא על בסיס שיטת הכושר. ואלאס נכנס לתפקידו ביולי 1907.⁹⁰
 גישתו של ואלאס ליהודי ארץ-ישראל היתה חיובית; הוא קיווה להגביר את היצרנות שלהם.⁹¹
 הוא פעל למען יהודי הארץ, תקנות חדשות דרשו, שהקונסול ירשום את היהודים הזכאים לקבל חסות בהתאם לחוקים האמריקניים החדשים מן השנים 1906-1907. ואלאס ניסה לדחות את התקנות הללו על-ידי משלוח עצומות של יהודים לווינגטון.⁹²
 ב-6 ביוני 1901 העבירה מחלקת המדינה את ואלאס לאי מרטיניק, והוא פרש ממינוי זה ב-20 בדצמבר 1924. ואלאס נפטר בניו-אורלינס שבלואיזיאנה ב-8 בדצמבר 1929.⁹³

ויליאם קופין (William Coffin) 1913-1910
 קופין נולד בברוקלין שבניו-יורק ב-8 באוקטובר 1877. הוא נשא לאישה את מייבל סנדס ריס, ועסק במסחר בטנסי ובקנטקי. קופין בחר בקריירה של קונסול מקצועי בשירות החוץ, עבר את הבחינות לשירות הקונסולרי בהצלחה, ובשנת 1906 נשלח למוסקאט שבחצי האי ערב (עומאן). הוא עבר לטריפולי שבצפון אפריקה ושירת שם בשנים 1908-1910. ב-24 ביוני 1910 התמנה כקונסול בירושלים מטעם מדינת קנטקי.⁹⁴

אחד הנושאים החשובים שהעסיקו אותו בתקופת כהונתו כקונסול בירושלים היה מעמדם של האזרחים האמריקנים וזכויותיהם בהתאם לחוק האמריקני החדש ובהתאם לנהלים העות'מאניים. קופין פעל על-פי הנהלים ועל-פי ההנחיות של מחלקת המדינה. ב-2 במארס 1912 התכוונה הממשלה האמריקנית להתחיל לבטל את אזרחותם של אנשים שקיבלו על עצמם אזרחות אמריקנית ואשר חיו מחוץ לארצות-הברית במשך חמש שנים. קופין מסר על כך לכל האזרחים

88 שביט (לעיל, הערה 12), עמ' 366.
 89 ואלאס, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל עזר מזכיר המדינה, וושינגטון, 26 בפברואר 1910, USNA, חטיבה T471/11, 59.
 90 מאיר (לעיל, הערה 2); ואלאס, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, אל עזר מזכיר המדינה, 19 בפברואר 1910, USNA, חטיבה T471/11, 59.
 91 מכתב המלצה של ואלאס, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, בנושא פעילותו של ארגון 'קהילת יעקב', בתוך: ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 369, נספח 51.
 92 ברטור (שם), עמ' 184-188.
 93 מאיר (לעיל, הערה 2).
 94 מי היה מי באמריקה, א, עמ' 238; ברטור (לעיל, הערה 11), עמ' 189-190.

הקונסולים של ארצות-הברית

האמריקנים בארץ שהדבר נגע להם, אך אין בידינו מידע לגבי המשך האירועים בפרשה זו.⁹⁵ לאחר סיום כהונתו בירושלים המשיך קופין בקריירה הדיפלומטית שלו, והתמנה לתפקידים שונים בשירות החוץ של ארצות-הברית. הוא מת ב-13 בפברואר 1927.⁹⁶

אוטיס אלן גלייזברוק (Otis Allan Glazebrook) 1914-1917
גלייזברוק נולד בריצ'מונד שבוירג'יניה ב-13 באוקטובר 1845. הוא התחנך במכללת רנדולף במיין, במכון הצבאי של וירג'יניה ובסמינר התאולוגי של וירג'יניה.⁹⁷
לימודיו הובילו אותו לפעילות במסגרת הכנסייה. הוא עסק בפעילות מיסיונרית מגוונת, ושירת בתפקידי כמורה שונים. משנת 1914 ועד פרישתו בשנת 1929 שירת בשירות החוץ האמריקני. בהיותו ידיד אישי של הנשיא וודרו וילסון התמנה לתפקיד הקונסול האמריקני בירושלים מטעם מדינת ניו-ג'רזי בהוראת הנשיא מ-10 בפברואר 1914. וילסון מילא בכך את משאת לבו של גלייזברוק לחיות בארץ הקודש. גלייזברוק קיבל את המינוי ב-18 בפברואר של אותה השנה.⁹⁸
גלייזברוק היה אדם זקן כשבא לירושלים באפריל 1914. הוא תואר כבעל הופעה מרשימה ומעוררת כבוד, צעיר ברוחו, מלא אנרגיה ומוכן תמיד לפעול למען היהודים.⁹⁹ הוא תואר גם כאדם דתי. 'בכל בוקר, לפני שהתחיל לעבוד קרא שני פרקים מהתנ"ך אשר העניקו לו "תמיכה רוחנית ומוסרית כל אותו היום"'. הוא הרבה לצטט את דברי הנביאים שקרא באותו הבוקר כאשר דיבר בפגישות עם יהודים.¹⁰⁰

עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה ב-4 באוגוסט 1914 גדלה חשיבותו של גלייזברוק. הוא עזר לבריטים ולנתינים זרים אחרים בארץ-ישראל, שממשלותיהם היו במצב מלחמה עם תורכיה, אחרי שהקונסולים שלהם עזבו את ירושלים. ברתה ספפורד-וסטר תיארה כך את מעשיו ואת הרגשתו של גלייזברוק בזמן המלחמה:

הוא אמר לנו [חברי המושבה האמריקנית] שבעל הסמכות הקשה ביותר היה חסן ביי, 'העריץ של יפו', אשר כונה כך בשל מעשי האכזריות הרבים שלו... ד"ר גלייזברוק אמר ש'השאיר את ידו על כתפו של חסן ביי' עד אשר הנתינים הבריטים האחרונים, הכומר היצינס ומר רנולדס עזבו. חסן ביי היה נחוש בדעתו להחזיק בהם ככני ערובה.¹⁰¹
לגלייזברוק היה תפקיד חשוב גם בסיוע לקהילה היהודית בארץ-ישראל בתקופת המלחמה. חלוקת הכספים מאירופה חדלה בתקופה זו, וכספי סיוע נשלחו מאמריקה. גלייזברוק, שהפגין סימפתיה והבנה לאוכלוסייה היהודית הסובלת, עסק בחלוקת כספים אלה.¹⁰² פעולותיו זכו

95 ברטור (שם).

96 מי היה מי באמריקה, א, עמ' 238; ברטור (שם).

97 מי היה מי באמריקה, א, עמ' 460.

98 מאיר (לעיל, הערה 2).

99 א' יערי, זכרונות ארץ-ישראל, ב, ירושלים תש"ז, עמ' 1038-1042.

100 שם, שם.

101 ספפורד (לעיל, הערה 69), עמ' 194-195.

102 צ' שילוני, 'תמורות בהנהגה היהודית בירושלים בתקופת מלחמת העולם הראשונה', קתדרה, 35 (ניסן תשמ"ה).

עמ' 84-85.

לשבחים ולהכרה בחשיבותן הרבה להצלת הקהילה היהודית בארץ-ישראל מאוכרן מלא.¹⁰³ עם הצטרפות ארצות-הברית למלחמת-העולם הראשונה, ב-6 באפריל 1917, עזב גלייזברוק באופן זמני את ירושלים, ומן ה-8 בדצמבר 1917 הוצב במחלקת המדינה. עם תום המלחמה חזר ישירות לירושלים, ב-21 בדצמבר 1918. הוא נשאר בעיר עד שנשלח לניצה שבצרפת ב-20 בדצמבר 1920. בשנת 1927 התמנה כקונסול במונקו. הוא נפטר ב-26 באפריל 1931.¹⁰⁴

103 יערי (לעיל, הערה 99), עמ' 377; "טהון, ירושלים, אל גלייזברוק, קונסול ארצות-הברית, ירושלים, 5 במאי 1917, אצ"מ, L2/2/XIII. עזרת הקונסול של ארצות-הברית בירושלים וממשלתו ליהודים במלחמת-העולם הראשונה נדונה בהרחבה בשני ספרים שהופיעו לאחרונה: מ' אליאב (עורך), במצור ובמצוק, ירושלים 1991; ג' אפרתי, ממשבר לתקוה, ירושלים 1991.
104 מאיר (לעיל, הערה 2).